

Onderzoek naar een passend onderwijs-, opvang- en zorgaanbod

Kansen voor jonge nieuwkomers in Haarlemmermeer

Inti Soeterik, Soesja Boogaardt, Donya Yassine, Suzan de Winter-Koçak

Kansen voor jonge nieuwkomers in Haarlemmermeer

Onderzoek naar een passend onderwijs-, opvang- en zorgaanbod

Inti Soeterik
Soesja Boogaardt
Donya Yassine
Suzan de Winter-Koçak

Utrecht, Juli 2023

Inhoud

Samenvatting	4	4	Conclusies en aanbevelingen	35
1 Inleiding	7	5	Bronnen	42
1.1. Dit onderzoek	7	Bijlage 1 Onderzoeksaanpak	45	
1.2. Onderzoeksvragen	8	Bijlage 2 Wervingsbrieven	48	
1.3. Onderzoeksaanpak	9	Bijlage 3 Topiclijst interviews gezinnen	51	
1.4. Leeswijzer	11	Bijlage 4 Topiclijst focusgroep jongeren	54	
2 Context van dit onderzoek	12	Bijlage 5 Overzicht respondenten	55	
2.1. De Nederlandse sociaal-politieke context	12			
2.2. Onderwijsaanbod voor jonge nieuwkomers in Nederland	12			
2.3. Wat weten we al over de ontwikkelings- en ondersteuningsbehoeften van jonge nieuwkomers?	14			
2.4. De context van Haarlemmermeer	15			
3 Resultaten	16			
Portret 1 – Het gezin van Ayla en Nasiral	17			
Portret 2 – Het gezin van Viktor	18			
Portret 3 – Het gezin van Elsa en Leti	19			
Portret 4 – Het gezin van Amin en Yasmin	21			
Portret 5 – Firas	23			
Portret 6 – Shirin	24			
3.1. Waar voldoet het onderwijs, opvang en zorgaanbod al?	25			
3.2. Waar lopen jonge nieuwkomers tegenaan als het om onderwijs, opvang en zorg gaat en welke behoefte hebben zij hierin?	27			
3.3. Wensen en behoeften in andere domeinen	31			

Samenvatting

De Nederlandse samenleving kan vandaag de dag in toenemende mate door haar grote diversiteit worden gekarakteriseerd. De komst van verschillende groepen nieuwkomers, met uiteenlopende achtergronden, culturen, opvattingen en behoeften, biedt kansen, maar stelt gemeenten, waaronder de gemeente Haarlemmermeer, ook steeds vaker voor uitdagingen. Waar kinderen en jongeren extra gevoelig kunnen zijn voor veranderingen in context, is een veilige omgeving om in op te groeien en te leren, evenals voldoende aanbod aan ondersteuning en zorg voor hen en hun gezinnen van groot belang. Omdat het nog niet altijd duidelijk is waar dit aanbod aan moet voldoen om aan de behoeften van deze groepen tegemoet te komen, heeft het Verwey-Jonker Instituut een verkennend onderzoek uitgevoerd naar de ervaringen en specifieke behoeften van jonge nieuwkomers in Haarlemmermeer. De focus van dit onderzoek ligt op de domeinen onderwijs, zorgondersteuning en kinderopvang. De volgende vraag staat centraal: Waar voldoet het onderwijs-, opvang- en zorgaanbod van de gemeente Haarlemmermeer al aan de behoeften en wensen van jonge nieuwkomers (en hun ouders/verzorgers) met verschillende achtergrondkenmerken en in verschillende leeftijdscategorieën en waar en op welke manier kan dit aanbod nog passender gemaakt worden, opdat jonge nieuwkomers de kans krijgen hun talenten te ontwikkelen en zich te ontplooien naar hun eigen mogelijkheden?

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de gemeente Haarlemmermeer en de samenwerkingsverbanden PO, VO, Schoolbesturen PO en VO en kinderopvang. De inzichten uit dit rapport geven een eerste indruk van de context en ontwikkelings- en ondersteuningsbehoeften van jonge nieuwkomers in Haarlemmermeer en kunnen dienen als input voor de invulling van het Expertisecentrum nieuwkomers dat momenteel door gemeente Haarlemmermeer en haar praktijkpartners wordt opgezet.

Dit onderzoek betreft een kleinschalig verkennend onderzoek. We hebben hierbij meerdere onderzoeksmethoden ingezet. Ten eerste hebben we aan de hand van deskresearch verschillende reeds bestaande onderzoeken bestudeerd en geanalyseerd. De opgehaalde kennis is vervolgens gedeeld en aangevuld met specifieke inzichten uit Haarlemmermeer in een werkbijeenkomst met professionals uit het onderwijs, de opvang en de zorg. De inzichten die opgehaald zijn tijdens de bijeenkomst zijn als input meegenomen in de interviews en focusgroepen die we vervolgens hebben gehouden met jonge nieuwkomers (en hun ouders). Er zijn vijf diepte-interviews afgenomen bij gezinnen met verschillende achtergronden en redenen voor migratie. Als aanvulling op deze diepte-interviews zijn vier focusgroepen gehouden. Hieraan namen in totaal veertig – zowel huidige als voormalige – leerlingen van een Internationale Schakelklas (ISK) op een middelbare school in Haarlemmermeer en deelnemers van het landingsprogramma in de gemeente deel.

Uit de interviews en focusgroepen komt naar voren dat de jonge nieuwkomers en hun ouders over het algemeen heel erg blij en tevreden zijn om in Nederland te zijn en het leven in Haarlemmeer erg waarderen. Alle jonge nieuwkomers en gezinnen die wij spraken hebben ervaring met het onderwijsaanbod. Geen enkel gezin heeft ervaring met opvang en slechts één enkel gezin heeft ervaring met zorg. Het onderwijsaanbod wordt in zijn algemeen erg gewaardeerd. Jonge nieuwkomers en hun ouders waarderen het onderwijsklimaat, de actieve communicatie vanuit school, de persoonlijke aandacht en de ruimte voor differentiatie in de klas. Uit de interviews en focusgroepen komen echter ook een aantal aanvullende behoeften en wensen naar voren. Zo blijkt dat er onder deze groep jonge nieuwkomers en hun ouders nog weinig kennis is over het onderwijs-, opvang-, en zorgsysteem en wat er precies allemaal mogelijk is als het om aanbod gaat. Veel jonge nieuwkomers en hun ouders weten niet waar ze moeten zijn voor informatie over deze thema's. De informatie die de gezinnen hadden bleek via allemaal verschillende kanalen en soms op 'toevallige' wijze

tot hen gekomen te zijn. Als een van de hoofdbevindingen komt dan ook naar voren dat er een sterke behoefte is aan duidelijke informatieverschaffing en bundeling en een aanspreekpunt rondom de thema's onderwijs, opvang en zorg. Het feit dat er weinig behoeften en wensen in relatie tot opvang en zorg naar voren kwamen zou dan ook verklaard kunnen worden door het feit dat de jongeren en hun ouders simpelweg geen ervaring hebben met het huidige aanbod en niet weten welke mogelijkheden er al zijn.

Gezien alle jongeren en gezinnen die wij spraken wel ervaring hebben met het onderwijsaanbod in Haarlemmermeer, kwamen er in relatie tot het onderwijs wel meerdere duidelijke wensen en behoeften naar boven. Ten eerste komt uit het onderzoek naar voren dat er binnen het onderwijsaanbod soms erg verschillend wordt omgegaan met en ingespeeld op de achtergrond, situatie en identiteit van jonge nieuwkomers. Het gaat dan om de omgang met en ruimte voor de thuistaal (moedertaal) en bepaalde culturele en religieuze gewoonten en praktijken. Niet in alle aanbod wordt ruimte geboden voor deze achtergronden, situaties en identiteiten, terwijl deze behoefte er wel sterk is onder de jonge nieuwkomers. Ook blijkt dat sommige ouders zich zorgen maken over of er, naast aandacht voor het leren van de Nederlandse taal, binnen het onderwijsaanbod wel voldoende aandacht is voor specifieke andere ondersteuningsbehoeften van leerlingen. Meer differentiatie en onderwijsaanbod op niveau blijkt een andere behoefte van een aantal jonge nieuwkomers en hun ouders. Tot slot wordt de wens een volledig onderwijsprogramma te volgen geuit door jonge nieuwkomers die deelnemen aan het landingsprogramma.

Terwijl de focus in de interviews en focusgroepen lag op ervaringen, behoeften en wensen in de domeinen onderwijs, opvang en zorg, kwamen er in alle gesprekken ook behoeften op andere domeinen naar boven. Ten eerste werd de wens voor het mee kunnen doen aan meer extra-curriculaire activiteiten op cultureel en sportief vlak door veel jonge nieuwkomers gedeeld. Dit werd vaak gekoppeld aan de behoefte aan meer sociaal contact en specifiek meer interactie met andere bewoners van Haarlemmermeer. Hiernaast bleek ook

in relatie tot andere onderwerpen die jongeren en gezinnen aangaan (zoals bijvoorbeeld het regelen van kinderbijslag, regels en faciliteiten in de buurt) een sterke behoefte aan informatie te bestaan. Tot slot bleek huisvesting een onderwerp wat veel jonge nieuwkomers en hun gezinnen bezighoudt. Er werd een sterke behoefte geuit aan een vaste eigen plek van waaruit de jongere en het gezin een toekomst in Haarlemmermeer kan opbouwen. Hoe echter aan een (vaste) woning te komen was voor alle jonge nieuwkomers en hun ouders nog onduidelijk.

Ondanks de kleinschaligheid van dit onderzoek hebben de rijkheid aan perspectieven en de diepgang in de ervaringen waardevolle data geboden. Op basis van de bevindingen van dit onderzoek zijn aanbevelingen geformuleerd die de opdrachtgever mee kan nemen in het verder vormgeven van kansen voor jonge nieuwkomers en het Expertisecentrum nieuwkomers in Haarlemmermeer. Er zijn vijf aanbevelingen voor het onderwijs- opvang- en zorgdomein geformuleerd, namelijk:

- Bied (meer) ruimte voor het gebruiken van de thuistaal. Deel en benut al bestaande (wetenschappelijke en praktijk) kennis rondom dit onderwerp.
- Bied (meer) ruimte voor de achtergrond en (religieuze en culturele) identiteit van jonge nieuwkomers. Zorg voor professionalisering rondom dit onderwerp waarin bewustwording en inclusief werken centraal staat.
- Faciliteer (meer) kennis- tools en ervaring uitwisseling tussen instanties en professionals onderling.
- Toets bestaande kennis, tools en ervaring aan laatste wetenschappelijke kennis en zorg voor professionalisering.
- Ontwikkel samen met partners in andere domeinen een aanbod buiten het reguliere schoolcurriculum waarin jonge nieuwkomers en andere bewoners van de gemeente elkaar kunnen ontmoeten en zich samen kunnen ontwikkelen.

Hiernaast zijn er ook zes aanbevelingen geformuleerd die meegenomen kunnen worden in het verder vorm en inhoud geven aan het Expertisecentrum nieuwkomers Haarlemmermeer. De aanbevelingen zijn:

- Breng informatie over leefdomeinen waar jongeren en jonge gezinnen mee te maken hebben, zoals school, kinderopvang en zorg samen en deel dit actief met jonge nieuwkomers (gezinnen).
- Stel een gezinscontactpersoon aan bij het Expertisecentrum nieuwkomers Haarlemmermeer die periodiek contact onderhoudt met jongeren (en hun gezinnen).
- Maak van het Expertisecentrum een laagdrempelige plek, waar nieuwkomers ook kunnen netwerken en socialiseren.
- Betrek ook de expertise en ideeën van nieuwkomers zelf bij het verder vorm en inhoud geven aan het Expertisecentrum.
- Geef het Expertisecentrum ook een monitorings- en signaleringsfunctie. Blijf de ontwikkeling van jonge nieuwkomers in de verschillende domeinen (onderwijs, opvang, zorg) volgen.
- Blijf de werkzaamheden van het centrum toetsten en evalueren. Stel daarvoor een klankbordgroep in waarin zowel oudere als jonge nieuwkomers en professionals deelnemen.

1 Inleiding

Nederland krijgt, in een context van globalisering en toenemende mondiale verbondenheid, de laatste jaren te maken met de komst van steeds meer en steeds meer verschillende typen migranten (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2022b). Een deel van deze migranten heeft een vluchtelingenstatus en is eigen land ontvlucht vanwege oorlog, geweld of politieke instabiliteit. Het overige deel bestaat uit arbeidsmigranten, zowel hoogopgeleide kennismigranten (vaak 'expats' genoemd) als lager opgeleide (seizoens)arbeiders, en uit mensen die naar Nederland komen voor studie of gezinshereniging (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2022b). Als overkoepelende term voor deze grote groep individuen die van buiten Nederland komen en (nog) niet in het bezit zijn van een Nederlands paspoort of de Nederlandse nationaliteit wordt wel de term 'nieuwkomers' gebruikt.

Een groot aandeel nieuwkomers bestaat uit kinderen, tieners, jongeren en jongvolwassenen¹ die extra gevoelig kunnen zijn voor veranderingen in omgeving. Zij ervaren vaak stress en kunnen te maken krijgen met een gevoel van verlies en trauma door het conflict of andere problemen in hun thuisland en de (gedwongen) migratie die hierop volgde. Maar ook de kinderen van ouders en verzorgers² die om andere redenen kiezen voor migratie, zoals expats die zich voor werk verplaatsen, kunnen geconfronteerd worden met onzekerheid en vraagstukken rondom bijvoorbeeld afscheid, de weg vinden in een nieuw systeem, thuishoren en identiteit (Bell-Villada, Sichel, Eidse & Orr, 2011).

¹ Voor de leesbaarheid zal in de rest van dit rapport verwezen worden naar 'jonge nieuwkomers' en 'jongeren'. Daarmee doelen we in dit rapport op kinderen, tieners, jongeren en jongvolwassenen in de leeftijd van 0 tot 23 jaar.

² Voor de leesbaarheid zal in de rest van dit rapport worden verwezen naar 'ouders'. Daarmee doelen we in dit rapport op ouders en verzorgers.

Een veilige context om in op te groeien en leren en waarin ondersteuning en zorgaanbod aanwezig is, wordt gezien als cruciaal voor de toekomst van alle jongeren. Het bieden van onderwijs dat is ingericht om ook jonge nieuwkomers goed te kunnen bedienen, is vooral van belang omdat deze jongeren worden blootgesteld aan veel nieuwe indrukken. Ze moeten zich een nieuwe taal eigen maken, wennen aan een nieuwe (schoolse) context en worden geconfronteerd met mogelijke verschillen in bijvoorbeeld omgangsvormen en cultuur tussen Nederland en hun land van herkomst (Bisschop et al., 2022). Onderwijs, maar ook opvang en andere vormen van ondersteuning spelen een belangrijke rol in de ontwikkeling, begeleiding en bescherming van deze jonge nieuwkomers. Ze faciliteren een gevoel van stabiliteit en normaliteit, bieden support bij het verwerken van traumatische ervaringen in een 'safe space', beschermen jongeren tegen uitbuiting en kunnen hoop bieden op een betere toekomst (Sinclair, 2006). Daarnaast hebben jonge nieuwkomers, net zoals hun Nederlandse leeftijdsgenoten, gewoonweg recht op onderwijs en zijn ze bovendien leerplichtig (zolang in de leerplichtige leeftijd). Het is, mede hierom, van groot belang dat deze jonge nieuwkomers niet zomaar thuis komen te zitten.

1.1. Dit onderzoek

De gemeente Haarlemmermeer en de samenwerkingsverbanden PO, VO, Schoolbesturen PO en VO en kinderopvang vinden het belangrijk dat alle kinderen, tieners, jongeren en jongvolwassenen die opgroeien in de gemeente de kans krijgen hun talenten te ontwikkelen en zich kunnen ontplooiën naar hun eigen mogelijkheden. Om deze jonge nieuwkomers dezelfde kansen te geven als andere kinderen, tieners, jongeren en jongvolwassenen in de gemeente Haarlemmermeer, vinden deze partijen het belangrijk dat er extra aandacht is voor deze groep en hen zowel passend onderwijs, als waar nodig voor- en vroegschoolse educatie (VVE) en zorg aangeboden wordt.

De gemeente Haarlemmermeer, de onderwijssamenwerkingsverbanden, het schakelonderwijs, schoolbesturen en de kinderopvang hebben samengewerkt aan een notitie om te komen tot een herontwerp van het onderwijs-, opvang- en zorgaanbod voor nieuwkomers.³ In deze notitie benadrukken de partijen dat het van belang is de behoeften van jonge nieuwkomers en hun ouders als het gaat om (taal)onderwijs, maar ook hun behoefte aan opvang en zorg goed in beeld te hebben. Jonge nieuwkomers in Haarlemmermeer hebben zeer uiteenlopende achtergronden en redenen waarom zij naar Nederland zijn gekomen. Hierdoor zijn hun startposities in Nederland en hun behoeften waarschijnlijk ook verschillend van elkaar. Naar aanleiding van deze notitie is het Verwey-Jonker Instituut gevraagd om onderzoek te doen onder een diverse groep jonge nieuwkomers in Haarlemmermeer. Het Verwey-Jonker Instituut heeft de opdracht gekregen om met de doelgroep in gesprek te gaan en in beeld te brengen wat de kansen en belemmeringen zijn die deze jonge nieuwkomers ervaren om zich optimaal te kunnen ontwikkelen. Door de jonge nieuwkomers en hun ouders zelf te vragen naar hun ervaringen en behoeften omtrent (passend)onderwijs-, opvang en zorg, biedt dit onderzoek een aanvulling op inzichten die aan de hand van eerder onderzoek opgedaan zijn. Bovendien gaat dit onderzoek specifiek over de ervaringen en behoeften in Haarlemmermeer.

Het doel van dit onderzoek is om de behoeften van jonge nieuwkomers (in de leeftijd 0-23 jaar) in de gemeente Haarlemmermeer in beeld te krijgen, zodat de gemeente het onderwijs-, opvang- en zorgaanbod samen met betrokken partners kan herontwerpen, opdat dit aansluit bij de behoeftes van de diverse groep jonge nieuwkomers. Op basis van de uitkomsten van het onderzoek worden aanbevelingen geformuleerd die meegenomen kunnen worden in het vormgeven van een Expertisecentrum nieuwkomers in de gemeente.

1.2. Onderzoeksvragen

In dit onderzoek staat de volgende **hoofdvraag** centraal:

Waar voldoet het onderwijs-, opvang- en zorgaanbod van de gemeente Haarlemmermeer al aan de behoeften en wensen van jonge nieuwkomers (en hun ouders/verzorgers) met verschillende achtergrondkenmerken en in verschillende leeftijdscategorieën en waar en op welke manier kan dit aanbod nog passender gemaakt worden, opdat jonge nieuwkomers de kans krijgen hun talenten te ontwikkelen en zich te ontplooien naar hun eigen mogelijkheden?

De hoofdvraag is opgesplitst in de volgende **deelvragen**:

1. Wat is er reeds bekend over knelpunten binnen onderwijs, opvang en zorg die eerdere generaties nieuwkomers hebben ervaren? En wat is bekend over de behoeftes van eerdere generaties nieuwkomers ten aanzien van deze knelpunten?
2. Wat is er al bekend over wat werkt binnen de domeinen onderwijs, opvang en zorg om jonge nieuwkomers passende ondersteuning te bieden en hun kansen tot ontwikkeling optimaal te benutten? Wat kan er geleerd worden van aanpakken in andere gemeenten?
3. Welke behoeften bestaan er onder/voor nieuwkomers in de leeftijd van 0-23 jaar en hun ouders/ verzorgers in gemeente Haarlemmermeer als het gaat om onderwijs, kinderopvang, en zorg?
4. Waar lopen jonge nieuwkomers en hun ouders/verzorgers binnen het bestaande aanbod van onderwijs, opvang en zorg tegenaan? Hoe verschilt dit voor nieuwkomers uit verschillende leeftijdscategorieën en met verschillende achtergrondkenmerken? (bijv. taalniveau Nederlands en Engels, aanwezigheid van psychosociale problematiek, verblijfsduur Nederland, herkomstland, migratieaanleiding, inkomen, opleiding, arbeidssituatie).
5. Hoe zien nieuwkomers en hun ouders/verzorgers het liefst dat er in deze behoeften wordt voorzien, daar waar het gaat om bijvoorbeeld inhoud, timing partij en vorm?

³ NIEUW en jong in Haarlemmermeer; Koersnotitie onderwijs en zorg voor nieuwkomers 0-18 jaar

Terminologie

De term 'nieuwkomers' verwijst naar individuen die van buiten Nederland komen en (nog) niet in het bezit zijn van een Nederlands paspoort of de Nederlandse nationaliteit. De meeste nieuwkomers hebben een vluchtelingenstatus en zijn hun land ontvlucht vanwege oorlog, geweld of politieke instabiliteit. Het overige deel bestaat uit arbeidsmigranten, zowel hoogopgeleide kennismigranten (vaak 'expats' genoemd) als lager opgeleide (seizoens)arbeiders en uit mensen die naar Nederland komen voor studie of gezinshereniging (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2022b).

Wanneer het gaat over asiel en migratie, worden er naast de term nieuwkomers ook andere begrippen en definities gehanteerd. De terminologie is echter niet altijd even consequent en duidelijk. Zo worden de termen 'vreemdeling', 'vluchteling' en 'asielzoeker' regelmatig door elkaar gebruikt, ondanks dat ze wel degelijk enigszins in betekenis verschillen. Vreemdeling, zo stelt het Centraal Bureau voor de Statistiek (2012), is een juridische term die verwijst naar iemand die niet de Nederlandse identiteit heeft. Een asielzoeker is iemand zonder Nederlandse identiteit die zijn land heeft verlaten en bij de Nederlandse overheid een "aanvraag voor toelating als vluchteling" (CBS, 2012) indient, ook wel een asielverzoek genoemd. Asielzoekers die worden erkend als vluchteling, krijgen vervolgens de vluchtelingenstatus. Deze status wordt toegekend omdat ze, bijvoorbeeld vanwege oorlog of andersoortige bedreiging, een reëel risico lopen in hun land van herkomst en dus niet veilig zouden kunnen terugkeren. Wanneer het gaat om kinderen of jongeren onder de achttien die alleen, zonder ouders of verzorgers, naar Nederland reizen spreekt men tot slot van 'alleenstaande minderjarige vreemdelingen' (AMV). Bovengenoemde categorieën maken allen deel uit van de overkoepelende populatie nieuwkomers.

1.3. Onderzoeksaanpak

Dit onderzoek betreft een kleinschalig verkennend onderzoek naar de onderwijs-, opvang en zorg behoeften van jonge nieuwkomers (en hun ouders) in de gemeente Haarlemmermeer. Om de hoofd- en deelvragen te kunnen beantwoorden, zijn een aantal onderzoeksactiviteiten uitgevoerd waarbij verschillende onderzoeksmethoden zijn ingezet. De beschrijvende vraag die centraal staat in dit onderzoek vraagt om kwalitatieve onderzoeksmethoden die ervaringen en behoeften in beeld kunnen brengen. Deze kwalitatieve onderzoeksmethoden hebben niet tot doel algemene uitspraken te doen over alle jonge nieuwkomers in Haarlemmermeer, maar juist om een diepgaander beeld te schetsen van de situatie waarin jonge nieuwkomers (met hun gezinnen) zich kunnen bevinden als het gaat om onderwijs, opvang of zorg.

In deze paragraaf geven we kort weer welke activiteiten dat zijn, welke methoden zijn ingezet en welke respondenten daarbij betrokken zijn geweest. In bijlage 1 lichten de we onderzoeksaanpak en gebruikte methoden en instrumenten en respondentengroep meer in detail toe.

Onderzoeksactiviteit 1: Deskresearch

Om een eerste indruk te krijgen van de meer algemene behoeften van jonge nieuwkomers op het gebied van onderwijs, kinderopvang en zorg in Nederland, hebben we, in de vorm van een deskresearch, verschillende reeds bestaande onderzoeken bestudeerd en geanalyseerd.

Onderzoeksactiviteit 2: Bijeenkomst met projectgroep & praktijkpartners

Op 14 februari heeft er een bijeenkomst plaatsgevonden waarin we met de opdrachtgever en praktijkpartners uit het onderwijs, de opvang en de zorg deze uitkomsten van de deskresearch gedeeld hebben en in gesprek zijn gegaan over de huidige situatie in Haarlemmermeer. De inzichten die opgehaald zijn tijdens de bijeenkomst zijn als input meegenomen in het onderzoek dat we vervolgens hebben uitgevoerd onder jonge nieuwkomers (en hun ouders) in Haarlemmermeer.

Onderzoeksactiviteit 3: Diepte interviews met vijf gezinnen van jonge nieuwkomers

Aan de hand van vijf diepte-interviews met gezinnen met verschillende achtergronden en redenen voor migratie, is gepoogd een beter begrip te verkrijgen van de specifieke onderwijs-, opvang- en zorgbehoeften van jonge nieuwkomers in de gemeente Haarlemmermeer. De gezinnen zijn geworven via een reguliere school, een school met een Internationale Taal Klas (ITK), een internationale school en via de GGD. Van de gezinnen die meededen zaten de kinderen van vier gezinnen op de school met de ITK en van één gezin op een reguliere school. De interviews vonden op de woonlocatie (huis of hotel) van het gezin plaats. Voor de interviews zijn topiclijsten opgesteld waarin de belangrijkste concepten en thema's zijn verwerkt die uit de literatuur en werkbijeenkomst naar voren kwamen. De gesprekken zijn, in wisselende samenstelling, gevoerd door de leden van het onderzoeksteam. Een deel van de interviews werd in het Engels afgenomen. Soms werd daarbij een combinatie van Engels en Nederlands gesproken. Voor de interviews bij die gezinnen waarvan de ouders of het Engels en Nederlands niet voldoende beheersten is de hulp van een tolk ingeschakeld. Aan sommige interviews deden, naast de ouders, de jonge nieuwkomers zelf ook mee.

Onderzoeksactiviteit 4: Focusgroepen met veertig jonge nieuwkomers

Als aanvulling op de diepte-interviews zijn vier focusgroepen georganiseerd waaraan in totaal veertig, zowel huidig als oud-leerlingen van een Internationale Schakelklas (ISK) op een middelbare school in Haarlemmermeer en deelnemers van het landingsprogramma in de gemeente, deelnamen. Deze jongeren zijn geworven via een docent verbonden aan de ISK en via de coördinator van het landingsprogramma. Tijdens de focusgroepen zijn de jongeren gevraagd naar hun ervaringen in Haarlemmermeer en de behoeften die er voor hen spelen rondom met name onderwijs. Voor de focusgroepen zijn topiclijsten opgesteld waarin de belangrijkste concepten en thema's zijn verwerkt die uit de literatuur en werkbijeenkomst naar voren kwamen. De gesprekken zijn, in wisselende samenstelling, gevoerd door de leden van het onderzoeksteam van het Verwey-Jonker Instituut. De gesprekken werden voornamelijk in het Nederlands gevoerd. Soms werd daarbij een combinatie van Engels en Nederlands gesproken. Bij één gesprek sloot een tolk aan. Bij twee gesprekken waren begeleiders aanwezig die een aantal jongeren ook hielpen met het vertalen en/of verduidelijken van de vragen.

Onderzoeksactiviteit 5: Analyse & rapportage

Voor de analyse zijn de interviews en focusgroepen zoveel mogelijk letterlijk uitgewerkt en kwalitatief geanalyseerd met in het achterhoofd de onderzoeksvragen en relevante literatuur. Vervolgens zijn de analyses gerapporteerd, voorgelegd in een bijeenkomst met de praktijkpartners en tot slot vastgelegd in dit rapport.

Richtlijn voor het begrijpen van de resultaten uit het onderzoek

Hoewel dit onderzoek een breed beeld schetst van diverse perspectieven van jonge nieuwkomers en hun ouders/ verzorgers in gemeente Haarlemmermeer over hun ervaringen, wensen en behoeften in onderwijs, opvang en zorg, is het belangrijk op te merken dat de uitkomsten van dit onderzoek niet moeten worden begrepen als representatief voor alle jonge nieuwkomers (en hun gezinnen) in Haarlemmermeer. De kwalitatieve onderzoeksmethode aan de hand waarvan de data verzameld is, heeft niet tot doel gehad algemene uitspraken te doen, maar juist om een diepgaander beeld te schetsen van de situatie waarin jonge nieuwkomers zich bevinden (met hun gezinnen) als het gaat om onderwijs, opvang of zorg. In dit onderzoek ging het dan ook niet om de *hoeveel-* en *wie-* vraag, maar om de beschrijvende *wat-* en *hoe-* vraag. Vanwege het feit dat voor dit onderzoek een beperkt aantal respondenten gesproken is, valt dan ook niet uit te sluiten dat bepaalde zienswijzen in dit onderzoek niet of in mindere mate aan de orde komen. Hoewel we zo veel mogelijk gestreefd hebben naar een diverse groep respondenten, is er geen sprake van randomisatie in de klassieke zin van het woord. De steekproef bestaat bovendien voornamelijk uit jongeren die via scholen en andere onderwijs/ opvang voorzieningen geworven zijn, waardoor van enige vertekening sprake kan zijn; er valt aan te nemen dat de ervaringen van jongeren die (nog) niet aan deze organisaties verbonden zijn, zoals nieuwkomers die nog recenter aangekomen zijn in de gemeente, gezinnen met alleen kinderen onder de leerplichtleeftijd of de oudste 'jonge nieuwkomers', anders zullen zijn. Desalniettemin bieden de rijkheid aan perspectieven en de diepgang in de ervaringen die we hebben opgehaald waardevolle data. Deze data was voldoende om patronen in te kunnen identificeren en tot conclusies en adviezen te komen die de opdrachtgever mee kan nemen in het verder vormgeven van kansen voor jonge nieuwkomers en het Expertisecentrum nieuwkomers Haarlemmermeer.

1.4. Leeswijzer

Dit rapport bestaat, naast dit inleidende hoofdstuk uit nog drie hoofdstukken. In hoofdstuk 2 delen we de uitkomsten van de deskresearch en presenteren we wat er reeds bekend is over knelpunten binnen onderwijs, opvang en zorg die eerdere generaties nieuwkomers hebben ervaren en wat er bekend is over de behoeftes van eerdere generaties nieuwkomers ten aanzien van deze knelpunten. Ook bespreken we daar wat er al bekend is over wat werkt binnen de domeinen onderwijs, opvang en zorg om jonge nieuwkomers passende ondersteuning te bieden en hun kansen tot ontwikkeling optimaal te benutten. Hoofdstuk 3 staat in het teken van de uitkomsten van het empirische gedeelte van dit onderzoek en gaat in op welke behoeften er bestaan onder nieuwkomers in de leeftijd van 0-23 jaar en hun ouders/ verzorgers in gemeente Haarlemmermeer als het gaat om onderwijs, kinderopvang, en zorg, waar zij tegenaan lopen binnen het bestaande aanbod en wat hun wensen nog zijn. Daarbij wordt gereflecteerd op de behoeften, ervaringen en wensen van jonge nieuwkomers (en hun ouders/ verzorgers) met uiteenlopende achtergrondkenmerken. Tot slot worden in hoofdstuk vier op basis van de uitkomsten van het onderzoek conclusies en aanbevelingen geformuleerd.

2 Context van dit onderzoek

In dit hoofdstuk delen we de uitkomsten van de deskresearch en presenteren we wat er reeds bekend is over knelpunten binnen onderwijs, opvang en zorg die eerdere generaties nieuwkomers hebben ervaren en wat er bekend is over de behoeftes van eerdere generaties nieuwkomers ten aanzien van deze knelpunten. Ook bespreken we wat er al bekend is over wat werkt binnen de domeinen onderwijs, opvang en zorg om jonge nieuwkomers passende ondersteuning te bieden en hun kansen tot ontwikkeling optimaal te benutten en wat er daarbij geleerd kan worden van aanpakken in andere gemeenten. Het hoofdstuk sluit af met een korte bespreking van de context van gemeente Haarlemmermeer. We openen het hoofdstuk echter met een korte bespreking van de bredere Nederlandse sociaal-politieke context en het onderwijsaanbod voor jonge nieuwkomers in Nederland, omdat zicht hierop ons kan helpen vraagstukken rondom (jonge) nieuwkomers in een breder kader te begrijpen.

2.1. De Nederlandse sociaal-politieke context

Na een lange periode van opbouwende politieke spanning, startte eind februari 2022 de Russische invasie van Oekraïne. De oorlog die daarop volgde zorgde voor massale ontheemding en veroorzaakte de grootste intern Europese migratiestroom sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog (UNHCR, 2022). Het aandeel Oekraïners dat het thuisland ontvluchtte en in Nederland terechtkwam wordt in maart 2023 rond de 90.000 geschat, maar zal hoogstwaarschijnlijk, zolang de oorlog voortduurt, nog verder toenemen (Ministerie van Algemene Zaken, 2023). Naast met mensen die uit Oekraïne vluchten, krijgt Nederland in een context van globalisering en toenemende mondiale verbondenheid, de laatste jaren te maken met de komst van meer, verschillende typen

migranten (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2022b). De groep Oekraïners maakt dan ook onderdeel uit van een grotere, zeer diverse groep die hier gevat wordt onder de term 'nieuwkomers' (zie het kader op pagina 7 voor toelichting op terminologie).

2.2. Onderwijsaanbod voor jonge nieuwkomers in Nederland

In het huidige onderwijssysteem is de laatste jaren veel aandacht voor nieuwkomers. Zo krijgen jonge nieuwkomers, gedurende de eerste periode dat ze in Nederland zijn, bij voorkeur les op scholen met een specifieke deskundigheid. In het voortgezet onderwijs gaat het hierbij om internationale schakelklassen, in het primair onderwijs om scholen met speciale nieuwkomersvoorzieningen, zoals een aparte schoollocatie of enkele specifieke klassen voor nieuwkomers. Deze voorzieningen moeten ervoor zorgen dat leerlingen direct handvatten krijgen om in het Nederlandse onderwijs mee te komen, om contact te leggen met leeftijdsgenoten en om zich voor te bereiden op vervolgonderwijs en, in bredere zin, hun toekomst (hier in Nederland of elders). Wanneer nieuwkomers de Nederlandse taal voldoende beheersen, kunnen ze doorstromen naar het reguliere onderwijs, waar ze samen met Nederlandse leerlingen onderwijs genieten. Over het algemeen gebeurt dit na een periode van één tot twee schooljaren. Het komt overigens ook voor dat nieuwkomers direct instromen in 'reguliere' klassen of naar een reguliere schoollocatie gaan. Dat geldt met name voor heel jonge kinderen die starten in groep 1 van het basisonderwijs.

- Deze speciale voorzieningen en faciliteiten voor nieuwkomers zijn ingebed in beleid waarbinnen nieuwkomersonderwijs in toenemende mate een belangrijke plek inneemt. Zo werd in 2021, in reactie op de coronapandemie, het Nationaal Programma Onderwijs gelanceerd. Hoewel dit investeringsprogramma zich in veel bredere zin richt op de ontwikkeling en het

herstel van het onderwijs tijdens en in de nasleep van corona (VO-raad, z.d.), bevat het ook extra middelen voor het onderwijs aan nieuwkomers. Zo is er onder meer een bedrag van 40 miljoen euro uitgetrokken voor het verbeteren van de kwaliteit van het nieuwkomersonderwijs. In 2021 kwam het kabinet bovendien met het Actieplan Gelijke Kansen, een initiatief dat zich richt op het bestrijden van onderwijsachterstanden en het bevorderen van gelijke kansen in het onderwijs. Een van de speerpunten van het plan is daarbij het versterken van de kwaliteit en toegankelijkheid van het nieuwkomersonderwijs. Tot slot lanceerde het kabinet in 2022 de Kennisagenda Nieuwkomers waarin de focus ligt op het verbeteren van de onderwijskwaliteit en het vergroten van de effectiviteit van het onderwijs aan nieuwkomers. Het doel van deze Kennisagenda Nieuwkomers is om in kaart te brengen wat werkt in het onderwijs aan nieuwkomers en dit te delen met scholen en andere betrokkenen.

- Ook zijn er (spoed-)wetsvoorstellen omtrent nieuwkomersonderwijs in omloop die hoogstwaarschijnlijk in de zomer van 2023 zullen ingaan. Een voorbeeld hiervan is het Wetsvoorstel Tijdelijke Nieuwkomers Voorzieningen in het Onderwijs (Secretariaat Ministerraad, Ministerie van Algemene Zaken, 2023). Ondanks de grondwettelijke verantwoordelijkheid van gemeenten om te voorzien in voldoende onderwijs, erkent ook de Nederlandse overheid dat scholen en gemeenten op dit moment over onvoldoende (juridische) mogelijkheden beschikken om de toestroom van nieuwkomers het hoofd te kunnen bieden. Bovengenoemd voorstel beoogt te voorkomen dat nieuwkomers in de leerplichtige leeftijd zonder onderwijs komen te zitten, onder meer door ministers in staat te stellen om, in overleg met de betreffende gemeenten, gemeenten tijdelijke nieuwkomersvoorzieningen te laten inrichten. Deze tijdelijke nieuwkomersvoorzieningen kunnen worden gezien als "een tijdelijke uitbreiding van een school bedoeld voor nieuwkomers die de Nederlandse taal nog niet voldoende beheersen. Het onderwijs is gericht op de zo spoedig mogelijke doorstroom van deze leerlingen naar het reguliere (nieuwkomers)onderwijs" (Secretariaat Ministerraad, Ministerie van Algemene Zaken, 2023).

Uit recent onderzoek naar de onderwijscapaciteit voor en onderwijsdeelname van nieuwkomers in het primair en voortgezet onderwijs, zaten er op 1 oktober 2020, dus nog voor het uitbreken van de oorlog in Oekraïne, bijna 54 duizend nieuwkomers op een basis- of middelbare school in Nederland (Bisschop et al., 2022). Het grootste deel van deze nieuwkomers is van Eritrese of Syrische afkomst en volgt basisonderwijs. Sinds de komst van een grote groep nieuwkomers uit Oekraïne in 2021, nam de capaciteitsvraag voor nieuwkomersonderwijs in Nederland verder toe. Tegelijk blijkt uit de berichtgeving van verschillende media begin 2023 dat jonge nieuwkomers in Nederland steeds vaker geen onderwijs, opvang of zorgaanbod ontvangen. Zo hebben in het voorjaar van 2023 dertien Internationale Schakelklassen (ISK's) in het land een leerlingenstop aangekondigd en zijn er nog tien die hetzelfde overwegen (Hoorntje, 2023). Niet eerder kende het nieuwkomersonderwijs zulke grote tekorten. Op basis van een schatting van de woordvoerder van onderwijsorganisatie Lowan, Hariëtte Boerboom, zitten er minstens tweeduizend jongeren in de leeftijdscategorie van twaalf tot achttien jaar thuis omdat de scholen de vraag niet langer aankunnen (Hoorntje, 2023). Daarnaast kennen veel scholen die nog wel leerlingen aannemen een lange wachtlijst. Met name het lerarentekort in combinatie met de toename van nieuwkomers zetten het (nieuwkomers) onderwijs erg onder druk en de verwachting is dat die druk alleen nog maar verder zal toenemen de komende jaren (Lowan, 2022; Hoorntje, 2023). Hierbij spelen ook de vele tijdelijke noodopvanglocaties in Nederland een belangrijke rol. Zoals onderwijsorganisatie Lowan (2022) in een alarmerend nieuwsbericht op haar website stelt: "Onderwijs wordt vaak niet geregeld als noodopvang maar voor enkele maanden is. Voordat het geregeld is, is de opvang alweer weg, is de gedachte".

2.3. Wat weten we al over de ontwikkelings- en ondersteuningsbehoeften van jonge nieuwkomers?

Vanwege hun migratiegeschiedenis en (grote) verandering in context die veel jonge nieuwkomers ondergaan, heeft deze groep vaak specifieke ontwikkelings- en ondersteuningsbehoeften. Uit recent onderzoek door SEO Economisch Onderzoek en het Kohnstamm Instituut (Bisschop et al., 2022), blijkt dat tussen de verschillende groepen nieuwkomers, los van onderwijshistorie en de instroomleeftijd in het Nederlandse onderwijs, geen heel duidelijke verschillen bestaan wat betreft hun onderwijsbehoeften. Voor al deze jongeren geldt dat zij zich een nieuwe taal moeten eigen maken en moeten wennen aan een nieuwe context. Daarnaast worden al deze jongeren ook in meer of mindere mate geconfronteerd met verschillen in omgangsvormen en cultuur tussen Nederland en hun land van herkomst (Bisschop et al., 2022).

Ondanks dat er nog weinig onderzoek is gedaan naar de precieze behoeften van de diverse groepen nieuwkomers op specifiek de gebieden van onderwijs, opvang en zorg, komt uit onderzoek naar onderwijs voor jonge nieuwkomers in Nederland toch een aantal belangrijke punten naar voren (Van Loenen & de Haan, 2021; Bisschop et al., 2022; Van Dijk, Leeuwestein, Kupers & Boelhauer, 2022). Deze belangrijke punten zijn:

1. Goed taalonderwijs: Een van de belangrijkste behoeften van jonge nieuwkomers is het leren van de Nederlandse taal. Omdat taal een cruciaal instrument voor communicatie en begrip van de onderwijshoud betreft, is het belangrijk dat het taalonderwijs goed is afgestemd op de leerbehoeften van nieuwkomers (Hajer & Spee, 2017). Het is vooral van belang dat er aandacht wordt besteed aan het vergroten van de woordenschat, waar deze van grote invloed is op de algehele beheersing van de Nederlandse taal en het verdere schoolsucces van nieuwkomersleerlingen (Appel & Kuiken, 2006; Bisschop et al., 2022). Zoals beschreven in een rapport van SEO in samenwerking met het Kohnstamm Instituut (Bisschop et al.,

2022) bemoeilijkt de gebrekkige beheersing van de Nederlandse taal van veel nieuwkomers "ook het vermogen van docenten om in te schatten wat sterktes, zwaktes en behoeften zijn van leerlingen" (p. 25). Gebrekkige taalbeheersing kan in die gevallen worden verward met een achterstand in cognitieve vaardigheden, waardoor het leerpotentieel van leerlingen niet altijd goed wordt ingeschat. Uit hetzelfde rapport blijkt tevens dat met name voor nieuwkomers die op latere leeftijd naar Nederland komen, en dus ook ouder zijn als ze voor het eerst in aanraking komen met de Nederlandse taal, extra aandacht voor goed taalonderwijs heel belangrijk is. Onderzoek wijst namelijk uit dat deze groep vaker vertraging oploopt, vaker wisselt van school en vaker uitstroomt naar het praktijkonderwijs (Bisschop et al., 2022, p. 25).

2. Culturele en sociaal-emotionele ondersteuning: Jonge nieuwkomers krijgen vaak te maken met cultuurverschillen en een nieuwe omgeving, wat kan leiden tot gevoelens van onzekerheid, angst en stress. Het is daarom belangrijk dat er in het onderwijs voldoende aandacht wordt besteed aan culturele en sociaal-emotionele ondersteuning, bijvoorbeeld in de vorm van cultuursensitief werken. Voor het welbevinden van jonge nieuwkomers, evenals voor het leren van de Nederlandse taal, is ook de deskundigheid en betrokkenheid van leerkrachten essentieel (Van Dijk, Leeuwestein, Kupers & Boelhauer, 2022). Met name bij kinderen en jongeren die gevlucht zijn is het van groot belang om vanuit school te werken aan meer veerkracht, een gevoel van veiligheid en verbinding (Van Loenen & de Haan, 2021).

3. Differentiatie: Zoals eerder beschreven is de groep jonge nieuwkomers in Nederland erg divers. De soms grote individuele verschillen in bijvoorbeeld niveau, land van herkomst, leeftijd, onderwijshistorie, leerbehoeften en thuistaal tussen leerlingen vragen dan ook om een sensitieve en adequate benadering (Bisschop et al., 2022). Dat wil in dit geval zeggen, "specifieke deskundigheid van het onderwijspersoneel, onder andere op het gebied van tweedetaalverwerving, het omgaan met verschillen, het toepassen van differentiatie en traumasensitief werken" (Bisschop et al., 2022, p.

39). Differentiatie ofwel 'onderwijs op maat' vertaalt zich in de praktijk naar een situatie waarin er rekening wordt gehouden met individuele verschillen, behoeften en achterstand in de Nederlandse taal. Met name in een context van nieuwkomersonderwijs is dat van extra groot belang.

- 4. Traumaverwerking en welbevinden:** Een relatief groot deel van de jonge nieuwkomers in Nederland is blootgesteld aan ingrijpende of zelfs traumatische gebeurtenissen in hun leven, zoals oorlog, geweld en gedwongen verhuizing. Uit onderzoek blijkt dat kinderen en jongeren die gevlucht zijn hierdoor bovengemiddeld vaak kampen met posttraumatische stressstoornissen (PTSS) en de gevolgen van trauma (Blackmore et al., 2020; Coppens, Schneijderberg, & van Kregten, 2022). Een groot aantal kinderen en jongeren heeft daarnaast last van andere, gerelateerde psychische problemen zoals angst of depressieve klachten (Thomas & Lau, 2002; Van Dijk et al., 2022). In veel gevallen beïnvloedt dit de emotionele, cognitieve en gedragsmatige ontwikkeling, en daarmee tevens hun leerprestaties (Van Dijk, Leeuwestein, Kupers & Boelhouwer, 2022). Zoals blijkt uit een onderzoek naar welbevinden op school onder kinderen en jongeren die gevlucht zijn en andere nieuwkomers, kan (te) weinig aandacht voor welbevinden van jonge nieuwkomers ook kansengelijkheid in de hand werken, omdat er in het geval van stress, trauma of andere klachten minder ruimte is om binnen de eigen potentie te kunnen groeien (van Loenen & de Haan, 2021). Het is om die reden extra belangrijk dat er in het (nieuwkomers)onderwijs geïnvesteerd wordt in beschermende factoren zoals een veilig (leer-)klimaat, de relatie tussen leerkracht en leerling en de relaties tussen leerlingen onderling (Van Dijk et al., 2022). Aandacht voor traumaverwerking, bijvoorbeeld door het bieden van speciale psychologische ondersteuning, en het creëren van rust, regelmaat en structuur zijn daarbij ook van belang.

2.4. De context van Haarlemmermeer

Net als veel andere gemeenten in Nederland, heeft ook de gemeente Haarlemmermeer de afgelopen jaren veel nieuwkomers verwelkomd. Uit statistieken van het Centraal Bureau voor de Statistiek (2022a) blijkt dat de gemeente op 1 januari 2022 159.336 inwoners telt, onder wie 48.762 personen met een migratieachtergrond, dat wil zeggen van wie ten minste één ouder buiten Nederland is geboren. Vergeleken met twee jaar eerder, in 2020, zijn dit 4350 personen met een migratieachtergrond meer en met het voortduren van de oorlog in Oekraïne wordt verwacht dat deze aantallen ook in 2023 nog verder zullen oplopen. Onder de groep nieuwkomers in Haarlemmermeer zijn ook kinderen, tieners, jongeren en jong volwassenen – alleen al ruim 300 Oekraïners – voor wie onder meer onderwijs en opvang geregeld moet worden (Gemeente Haarlemmermeer, 2022). Dit stelt de gemeente voor een belangrijke uitdaging. Samen met Stichting Kinderopvang Haarlemmermeer, schoolbesturen en diverse organisaties doet de gemeente haar best om zowel het aanbod in kinderopvang als in onderwijs zo goed mogelijk te organiseren (Gemeente Haarlemmermeer, 2022). Zoals geldt voor veel Nederlandse gemeenten, is het probleem van personeelstekorten echter ook de gemeente Haarlemmermeer niet vreemd, terwijl de inrichting van taalonderwijs voor nieuwkomers nu juist vraagt om extra leerkrachten. Om dit vraagstuk als gemeente zijnde zo adequaat mogelijk aan te kunnen pakken, is het belangrijk meer inzicht te creëren in de situatie van jonge nieuwkomers, hun behoeften op het gebied van zorg, kinderopvang en onderwijs en in hoeverre er al wel of juist nog niet aan die behoeften wordt voldaan. Dit onderzoek zal daarom dienen als een verkenning van bovenstaande.

3 Resultaten

In dit hoofdstuk bespreken we de resultaten, waarbij we meer de diepte ingaan aan de hand van bevindingen uit het veldwerk. We bespreken achtereenvolgens waar het onderwijs, de opvang en zorgaanbod al voldoet aan de wensen van jonge nieuwkomers en hun ouders (3.2). Hierna gaan we in op waar jonge nieuwkomers tegenaanlopen als het om het onderwijs-, opvang- en zorgaanbod gaat en welke behoefte zij nog hebben (3.3). Tot slot bespreken we enkele knelpunten en behoeften van jonge nieuwkomers en hun ouders binnen andere domeinen (3.4). We beginnen dit resultaten hoofdstuk echter met het presenteren van zes (gepseudoniemiseerde) portretten van jonge nieuwkomers en hun gezinnen. Deze portretten zijn voorbeelden van de diversiteit van situaties en achtergronden die de levens van jonge nieuwkomers in gemeente Haarlemmermeer kenmerken en geven het meest complete beeld van de veelheid aan uitdagingen en vragen waar nieuwkomers(gezinnen) tegenaan lopen in de eerste maanden nadat ze in Haarlemmermeer aangekomen zijn.

Portret 1 – Het gezin van Ayla en Nasiral

Ayla van twaalf en Nasira van vijftien wonen samen met hun vader, moeder en vier andere broers en zussen in een eengezinswoning in een van de dorpen van Haarlemmermeer. Iets meer dan een jaar geleden kwam het gezin, in navolging van vader die als enige al twee-en-een-half jaar eerder hun thuisland had verlaten, naar Nederland. De reden voor migratie was vooral politiek van aard.

Zowel vader als moeder werken niet. Zij houden zich bezig met het huishouden en de opvoeding. De kinderen fungeren als voornaamste connectie met de Nederlandse maatschappij. Na aankomst in Nederland, hebben de ouders via Vluchtelingenwerk Nederland verschillende scholen benaderd, waarna het contact tussen de ouders en school is gaan lopen via de kinderen. Hoewel vader inmiddels wel enige beheersing heeft van de Nederlandse taal, treden de kinderen tijdens ouderavonden of tussentijdse gesprekken vaak op als tolk. Toen ook de kinderen de Nederlandse taal nog onvoldoende beheersten, bood vooral Google Translate uitkomst.

De ouders zijn niet geheel op de hoogte van hoe het Nederlandse onderwijssysteem werkt en hebben weinig zicht op de verschillende stappen die hun kinderen in hun schoolloopbaan doorlopen. Tegelijk hebben ze wel het gevoel dat er vanuit school voldoende ruimte is om vragen te stellen wanneer daar vanuit henzelf behoefte aan is. Tot dusver hebben de gezinsleden vooral onderling gesprekken over hoe het gaat, wat de kinderen willen bereiken of hoe problemen die zich voordoen kunnen worden opgelost. Deze overleggen, waarbij de ouders en kinderen zich om de eettafel in de huiskamer verzamelen, vinden wekelijks plaats.

Los van het feit dat de scholen redelijk ver weg zitten en de kinderen daarom lang moeten fietsen of afhankelijk zijn van het OV, gaat het Ayla, Nasira en ook de andere kinderen uit het gezin op school inmiddels prima af. Met name in het begin van hun schoolcarrière in Haarlemmermeer vormde het niet spreken van de Nederlandse taal een uitdaging, wat ook invloed had op hun sociale betrokkenheid en het aangaan van vriendschappen in de nieuwe omgeving.

Vanaf het eerste moment dat Ayla en Nasira naar school gingen, lag er vanuit school veel nadruk op het spreken van de Nederlandse taal. Hierdoor hadden de kinderen in het begin niet alleen moeite met het begrijpen van de stof, maar daarnaast ook met het creëren van connecties met andere leerlingen, wat ervoor zorgde dat het algehele plezier in school afnam. Ook merken zowel de ouders als kinderen dat er grote verschillen bestaan tussen het Nederlandse onderwijssysteem en dat van hun land van herkomst. Het contact met leerlingen evenals dat met docenten, de manier van leren, de grootte van klassen, alles is anders. Tegelijk is er op school niet specifiek aandacht voor de verschillende achtergronden of het sociaal-emotionele welzijn van de kinderen.

Toen de Nederlandse taalvaardigheid van Ayla en Nasira na enkele maanden vooruitging, gingen ze de lessen beter begrijpen en begonnen ze ook vrienden en vriendinnen te maken. Het naar school gaan werd meteen een stuk leuker. De meisjes kunnen met vragen over de stof ook bij hun oudere broers en zussen terecht. Er is thuis altijd wel iemand die kan helpen.

De ouders hebben weinig contact met instanties. Naast de scholen van hun kinderen is Vluchtelingenwerk Nederland voor hen het voornaamste aanspreekpunt. Bij vragen kan het gezin daar terecht, al heeft dit in hun geval vooral betrekking op meer praktische vragen rondom bijvoorbeeld papierwerk. Afgezien van een tante die al tien jaar in Amsterdam woont, beschikt het gezin niet over contacten of een netwerk in Nederland. Omdat beide ouders niet werken, het gezin woont in een wijk met relatief weinig voorzieningen en de beheersing van de Nederlandse taal van vooral de moeder van Ayla en Nasira gebrekkig blijft, is het gezin redelijk geïsoleerd.

Portret 2 – Het gezin van Viktor

Viktor kwam iets meer dan een jaar geleden samen met zijn moeder naar Nederland toen ze moesten vluchten voor de oorlog in hun thuisland. De vader van het gezin bleef daar achter om het land te dienen. Moeder en zoon, nu 11 jaar, wonen in een hotel dat de gemeente na het uitbreken van de oorlog speciaal heeft ingericht voor de opvang van vluchtelingen. Binnenkort zullen ze echter moeten verhuizen, alleen is het nog onduidelijk waarheen of wat de omstandigheden op hun nieuwe verblijfplaats zullen zijn. Ondanks dat het gezin hier veilig is en het ze naar omstandigheden redelijk goed vergaat, brengt de toekomstige verhuizing onzekerheid met zich mee. Daarbij is het niet de insteek om permanent in Nederland te blijven en zullen ze, zodra de situatie in hun thuisland het toelaat, willen terugkeren.

De moeder van Viktor heeft sinds kort een baan in een (ander) hotel. Dit geeft haar leven wat meer invulling en structuur, vooral ook wanneer haar zoon overdag naar school gaat. Tot hun komst in Nederland zat Viktor in zijn land van herkomst op school, wat hem goed afging. Hij haalde goede cijfers, stevende af op gymnasium en voetbalde daarnaast lange tijd op erg hoog niveau. Vijf keer per week moest hij daarvoor trainen. In het begin van hun verblijf in Haarlemmermeer kon Viktor, vanwege het faciliteren van gratis vervoer, bij een voetbalclub in Amsterdam meetrainen. Dit was na enige tijd geen optie meer omdat de kosten voor vervoer voor eigen rekening kwamen. Omdat voetbal voor Viktor echt een uitlaatklep vormt en hem deels ook houvast kon bieden in een periode van grote onzekerheid, had het wegvallen ervan duidelijk invloed op zijn gemoedstoestand, en daarmee ook op die van zijn moeder.

Een andere kwestie waar het gezin tegenaan loopt, is het gebrek aan toegang tot een orthodontist. Viktor heeft problemen met zijn gebit en zou eigenlijk urgent een beugel moeten, maar ook de bekostiging daarvan is voor het gezin opnieuw financieel niet haalbaar. De moeder van Viktor weet niet goed waar ze terecht kan met haar vragen en ook niet welke organisaties eventueel ondersteuning zouden kunnen bieden.

School is daarentegen geen grote bron van zorgen. Ook hier in Nederland presteert Viktor goed. Ondanks zijn goede presteren, merkt de moeder van Viktor wel dat het haar zoon soms ontbreekt aan uitdaging op school. Het niveau ligt enigszins onder zijn kunnen, maar vanwege het leren van de Nederlandse taal zou hij hoogstwaarschijnlijk niet volledig mee kunnen komen op een hoger niveau. Viktor zit al op een school met extra taalonderwijs, maar zou om deze reden behoefte hebben aan nog meer extra taallessen, om uiteindelijk ook in de reguliere stof meer uitdaging te kunnen vinden.

Desondanks is er veel waardering voor de aandacht en pedagogische benadering van de juf op school. Bij vragen of zorgen kan de moeder ook altijd terecht bij een mentor die afkomstig is uit hetzelfde land als Viktor en zijn moeder. Dit contact is in zekere zin, vanwege de achtergrond en taal, makkelijker en laagdrempeliger dan aankloppen bij een van de Nederlandse docenten. De moeder van Viktor is doortastend en niet bang om om hulp te vragen wanneer nodig. Ze kent weinig vraagverlegenheid en zal in een volgend gesprek op school dan ook de eerdergenoemde kwesties rondom het voetballen en toegang tot de orthodontist voorleggen.

Portret 3 – Het gezin van Elsa en Leti

Dit gezin bestaat uit vader, moeder en twee dochtertjes, Elsa van 3 jaar en Leti van 11 jaar. De vader van het gezin is sinds tien maanden in Nederland. Moeder en dochters zijn er nu zeven maanden. Het gezin woonde, voordat het naar Nederland kwam, al meerdere jaren in een ander land in Zuid-Europa. De kinderen zijn daar geboren en de oudste dochter zat daar tot voor kort op school. Het migratieverleden van dit gezin gaat verder dan de verhuizing naar Nederland: De ouders zijn zelf meerdere jaren geleden van buiten Europa als migrant naar het Zuid-Europese land gekomen, en hún ouders waren op hun beurt ook als migrant naar het land gekomen waar de vader en moeder van Elsa en Leti zelf zijn opgegroeid.

De ouders van Elsa en Leti waren niet gelukkig met hun leven in het zuid Europese land. Het vinden van goed betaald werk was lastig, zeker in de coronaperiode. En over de sociale voorzieningen waaronder onderwijs en het toekomstperspectief voor hun kinderen waren zij niet tevreden. Een werkaanbod voor de vader in de horeca in Amsterdam was de aanleiding om met het gezin naar Nederland te verhuizen. Ze kenden hier nog niemand.

Door zijn baan en doordat hij redelijk Engels spreekt was de vader de eerste connectie naar de Nederlandse samenleving. Het eerste contact met 'locals' was dan ook met de nieuwe werkgever en collega's van de vader. Via hen kwam de vader stap voor stap te weten hoe de dingen hier werken. De werkgever hielp hem met een aantal zaken, zoals een woning in gemeente Haarlemmermeer. Via collega's kreeg de vader informatie wat ze konden doen om te zorgen dat hun oudste dochter naar school kon gaan. Om onderwijs voor Leti te regelen is de vader in eerste instantie gaan bellen naar scholen in de buurt van hun huis. Werd hem verteld dat zijn dochter eerst naar een school moest waar extra aandacht besteed wordt aan het leren van de Nederlandse taal. Hij werd in contact gebracht met een school in een andere stad in de gemeente die een internationale taalklas heeft.

Sinds kort heeft vader via school gehoord over kinderbijslag. Hij is nu bezig met het in orde brengen van documenten zodat dit snel aangevraagd kan worden, want het gezin heeft het financieel krap. De vader is de enige in het gezin die werkt, werk wat bovendien laagbetaald is. Dit terwijl het gezin aangewezen is op een dure (particuliere) huurwoning. Betalen van openbaar vervoer om naar school te gaan was dan ook een uitdaging. Uiteindelijk bood een financieel voorschot van de werkgever hier een uitweg en later heeft de vader vanuit de gemeente hulp gekregen bij het betalen van de ov-kosten. Ondanks de financieel krappe situatie doen de ouders hun best om hun kinderen een gezonde en veilige ontwikkeling te bieden. Zo vindt vader het belangrijk dat Leti zich veilig leert bewegen in de samenleving. Daarom volgt zij kickboks lessen in de buurt.

Vanwege het eerst moeten regelen van een BSN nummer en stakingen van het OV kon Leti pas twee maanden na aankomst in Nederland starten op school. In die periode heeft ze geen onderwijsaanbod gekregen. Wel is ze zelf op internet op zoek gegaan naar oefeningen en heeft ze veel gelezen en Netflix in het Nederlands gekeken. Nu gaat zij vijf maanden naar school. Ze werkt op het niveau van groep 7. Ze leert makkelijk en graag en mag daarom van de juf vaak uitdagender werk maken. Het hielp haar dat ze al Engels sprak en die taal in het begin ook mocht gebruiken op school als ze er in het Nederlands niet uitkwam. Ze heeft het ook naar haar zin met nieuwe vrienden en vriendinnen. Met hen spreekt ze nu een mix van Nederlands, Engels met soms woorden uit andere talen zoals Bulgaars en Arabisch. Gezien ze nu al redelijk vlot Nederlands spreekt mag ze over een paar weken de overstap maken naar een reguliere school in de buurt van huis. Hoewel ze in het begin niet wisten hoe alles werkte op school en zelf veel moesten uitzoeken, zijn zowel Leti als haar ouders erg tevreden over het onderwijs. De persoonlijke aandacht, het pedagogische klimaat en het feit dat er gedifferentieerd wordt en Leti mag werken op een uitdagender niveau, vinden ze een verademing vergeleken bij het eerder genoten onderwijs in het land waar ze hiervoor woonden.

Tijdens een bezoek aan de GGD hoorden de ouders over de optie hun jongste dochter Elsa naar de kinderopvang te brengen. Hoewel de ouders inzien dat dit goed zou zijn vanwege het in contact komen met de Nederlandse taal, hebben de ouders er, gezien de hoge kosten van opvang, voor gekozen Elsa thuis te houden totdat zij ook naar de basisschool kan. De oudste dochter leest nu boekjes in het Nederlands met haar jongere zusje, zodat zij straks makkelijker de overstap kan maken naar de kleuterschool. Zo vervult deze oudste dochter ook steeds meer een 'brugfunctie' voor het gezin naar de Nederlandse samenleving. De moeder van het gezin is vrijwel de hele dag thuis met de jongste dochter en doet het huishouden. Als zij haar BSN-nummer ook heeft, dan wil zij graag gaan werken.

Hoewel de verhuizing naar Nederland een grote stap was die ook voor onzekerheid en een financieel krappe situatie heeft gezorgd, is het gezin blij met de beslissing. Ze hebben er vertrouwen in dat dit de plek is waar ze hun leven en de toekomst voor hun kinderen verder vorm kunnen geven. Ook komen ze via contact op het werk, rondom school en het internet steeds meer te weten over regelingen vanuit het rijk en de gemeente die deels uitweg kunnen bieden uit hun financieel krappe situatie. Ze zien dat de voorzieningen in Nederland hen hierbij zeker kunnen helpen en zijn 'Nederland' daar heel dankbaar voor. De wens is dat het gezin het, door het stap voor stap meer bekend worden met het systeem en op orde brengen van zaken, in de nabije toekomst financieel wat ruimer krijgt. Ook is de wens dat de moeder van het gezin kan gaan werken als haar papieren op orde zijn en de jongste dochter ook naar school gaat. Vader en dochter geven beiden aan wel behoefte te hebben aan meer informatie over het onderwijssysteem, hoe het systeem werkt en wat verwacht kan worden – vooral gezien de overstap PO-VO voor Leti steeds dichterbij komt.

Portret 4 – Het gezin van Amin en Yasmin

Het gezin van Amin en Yasmin woont nu zeven maanden in Haarlemmermeer, daarvoor eerst ook nog twee maanden in Amstelveen. Amin was vijf jaar oud toen hij met zijn vader, moeder en zusje van één naar Nederland kwam. Voor hun aankomst hier woonde het gezin, afkomstig uit het Midden-Oosten, gedurende ongeveer twee jaar in een buurland in Zuidwest-Azië, al wisten zij toen al dat dit niet hun 'final destination' zou zijn. Zowel de verhuizing vanuit het land van herkomst daarheen als de daaropvolgende verhuizing naar Nederland, werden in eerste instantie ingegeven door het werk van Amins en Yasmins vader. Daarbij leek echter ook de politieke situatie in het land van herkomst enige rol te spelen. De ouders willen hun kinderen alle mogelijke kansen tot ontwikkeling in de toekomst bieden en die wens is in het voormalige thuisland door recente ontwikkelingen meer en meer onder druk komen te staan. Na het doen van uitgebreid (online) onderzoek naar de verschillende opties en mogelijke bestemmingen, koos het gezin uiteindelijk voor Nederland, waar de vader van het gezin nu als IT developer werkt. Ook Duitsland werd nog overwogen, maar uit diverse gesprekken die vader voerde met vrienden die naar Duitsland waren verhuisd, bleek vooral teleurstelling. Zij moedigden het gezin dan ook aan Nederland te proberen. Voordelen zoals de '30% rule' en het Nederlandse welvaarts- en zorgsysteem vormden daarbij een extra motivatie.

Tot dusver is het gezin tevreden met de keuze voor Nederland en de insteek is dan ook hier permanent te blijven. Vergelijken met het land waar het gezin hiervoor verbleef, is er een stuk meer overheidssteun, het Nederlandse weer wordt als prettig ervaren en ook de kalmte en natuur in Nederlandse steden worden gewaardeerd. Vanwege het feit dat de meeste mensen in Nederland goed Engels spreken of het in ieder geval verstaan, speelt ook de taal een minder belemmerende rol dan op de eerdere bestemming.

Toch zijn er ook dingen waar het gezin tegenaan loopt. Met name de huizenmarkt levert de ouders vragen en ook wel zorgen op. Hoewel ze, afgezien van de hoge huurprijs, op zich tevreden zijn met hun huidige appartement, zouden ze in de buurt graag een huis kopen. De staat van de Nederlandse huizenmarkt en dan met name het overbieden maakt dit echter lastig. Daarnaast ervaart het gezin ook de Nederlandse kinderopvang en BSO enigszins als bron van zorgen. De wachttijden zijn enorm en zonder financiële steun van de overheid of zonder dat de moeder van Amin en Yasmin ook werkt, is het voor het gezin vrijwel niet te betalen. Op dit moment is de vader van het gezin namelijk de enige kostwinnaar. Moeder is bezig met een carrièreswitch en volgt daarvoor online cursussen in software engineering. Om een baan te vinden en eerst ook de lessen te volgen die nodig zijn voor het vinden van een nieuwe baan, moet moeder echter eerst tijd en ruimte hebben, wat er met twee jonge kinderen nauwelijks is zolang er geen gebruik gemaakt kan worden van kinderopvang.

Over de school van hun zoon zijn de ouders daarentegen erg tevreden. Gezien zijn leeftijd is Amin op een reguliere school in de buurt ingestroomd. Amin heeft wat algemene leerproblemen en extra hulp nodig bij het ontwikkelen van zijn cognitieve vaardigheden, waarvoor hij vanuit school ondersteuning krijgt. De school is erg behulpzaam en heeft veel individuele aandacht voor de kinderen en hun behoeften. De taal maakt het soms wel ingewikkeld om specifieke hulp te bieden bij de meer algemene leermoeilijkheden die Amin ervaart en ook in het uitdrukken van emoties naar vriendjes of vriendinnetjes vormt de taal voor Amin nog een barrière. Op school communiceert hij met andere leerlingen dan ook vooral aan de hand van handgebaren of met een mix van Nederlands, Engels en zijn moedertaal. Hij volgt inmiddels wel twee keer per week lessen Nederlands, door de school geregeld, en is erg sociaal waardoor hij zich op school toch goed weet te redden.

Naast concrete ondersteuning op het gebied van taalonderwijs en ontwikkeling, voorziet de school ook in informatievoorziening door de ouders via een wekelijkse nieuwsbrief op de hoogte te stellen van bijvoorbeeld toekomstige evenementen, feestdagen of bepaalde vormen van (overheids-)steun waar zij mogelijk nog niet van op de hoogte zijn. Informatie over zwemlessen in de buurt of waar Amin terecht zou kunnen voor fysiotherapie, heeft het gezin zo via de school verkregen. Dit wordt erg gewaardeerd, aangezien de ouders van Amin en Yasmin verder niet goed weten waar zij terecht kunnen met vragen of voor specifieke informatie. Het gezin krijgt nu kinderbijslag, maar wist bijvoorbeeld in eerste instantie niet dat het bestond. Via school, collega's, vrienden en door te googelen en gewoon nieuwsgierig te zijn, is vader tot de meeste informatie gekomen.

Ook het contact met de GGD was behulpzaam, die het gezin bijvoorbeeld informeerde over vaccinaties, een bibliotheek in de buurt (voor Nederlandse (kinder-) boeken), voorschoolse educatie en opvang. Het onderwerp kinderopvang kwam bij het halen van de vaccinatie voor de jongste dochter meer toevallig ter sprake, anders was het gezin van het bestaan daarvan waarschijnlijk niet op de hoogte geweest. Het gezin hoopt dan ook op meer of toegankelijker informatievoorziening voor nieuwkomers vanuit de overheid en/of gemeente, bijvoorbeeld in de vorm van een website waar mensen met allerlei soorten vragen terecht kunnen en waar de belangrijkste informatie voor nieuwkomers overzichtelijk weergegeven wordt. Is het niet voor henzelf, dan wel voor vrienden, kennissen of anderen die ook overwegen naar Nederland te komen of hier net gesetteld zijn.

Portret 5 – Firas

Firas is 16 jaar. Een paar jaar geleden is hij alleen vanuit het oorlogsgebied in zijn thuisland naar Nederland gevlucht. De situatie daar was voor hem onhoudbaar. Hij gaat graag naar school, maar kon soms dagen of weken niet naar school vanwege bombardementen. In Nederland hoopte hij rust en vrijheid te vinden, waarbij hij wel gewoon regelmatig naar school kan.

Die rust heeft hij gevonden in Haarlemmermeer. Hij vindt het er fijn wonen, er is veel natuur en het is niet zo druk zoals in een grote stad. Desondanks is het zwaar voor Firas. Hij is alleen in Nederland, zijn ouders en broers en zussen wonen nog steeds in het land van herkomst. Hij mist hen heel erg. Ook komt er in Nederland veel op hem af. Vanaf het moment dat hij in de gemeente kwam wonen, moest er heel veel geregeld worden. Omdat Firas zonder familie naar Nederland is gevlucht, moest hij dit allemaal zelf doen. Wel heeft Vluchtelingenwerk hem hierbij ondersteund.

Kort na zijn komst in Nederland, ging Firas naar de ISK. Hij keek enorm uit naar zijn eerste schooldag. Hij leert graag en is blij dat hij nu eindelijk regelmatig naar school kan. Alles was in het begin erg zoeken. Hij kende de Nederlandse taal niet, en kon daardoor niet of nauwelijks communiceren met andere leerlingen en docenten. Nu leert hij steeds meer Nederlands en gaat dit ook steeds beter. Wat Firas ook geholpen heeft is dat er op de ISK ook Arabischtalige jongeren zaten. Onderling konden ze elkaar een beetje helpen met de taal.

Firas merkt wel dat er een verschil is tussen hem en andere leerlingen. De meeste leerlingen in zijn klas hebben ouders die ook in Nederland wonen of oudere broers en zussen waarmee ze samenwonen. Ouders en oudere broers en zussen helpen zijn medeleerlingen veel. Deze jongeren zijn bijvoorbeeld meer op de hoogte hoe bepaalde zaken in Nederland in zijn werk gaan. Op school vindt Firas soms wel steun bij docenten. Zij spreken zelf geen Arabisch, maar vinden het prima, en moedigen het soms ook aan, als leerlingen onderling Arabisch spreken. Helemaal als ze elkaar zo beter kunnen helpen.

Binnenkort hoopt Firas de overstap te maken van de ISK naar een middelbare school; hij heeft er ook de leeftijd voor. Over hoe die overstap eruit gaat zien weet hij echter vrijwel niets. Welke scholen er zijn, welke niveaus, waar hij terecht kan. Ook weet hij niet wat hij wil worden, hij heeft weinig zicht op welke mogelijkheden er voor hem zijn. Desondanks is hij nieuwsgierig naar zijn vervolgstappen in het onderwijs, en wil hij ook graag weten wat hij na de ISK kan gaan doen. Hij zou graag willen weten hoe alles werkt, al is hij tegelijkertijd tevreden met de begeleiding en de hulp die hij al krijgt vanuit de ISK. Hij kan inmiddels goed opschieten met de docenten. Zo verzekerde een docent hem van meer informatie over het onderwijssysteem te voorzien wanneer het duidelijk is dat hij mag uitstromen naar het voortgezet onderwijs.

Hij is enorm dankbaar voor hoe hij in Nederland is opgevangen, al is het voor hem ook een beetje dubbel. Hij heeft heimwee naar thuis, maar verlangt tegelijkertijd naar een mooie, veilige en rustige toekomst in Nederland samen met zijn ouders en familie.

Portret 6 – Shirin

Samen met haar vader, moeder, twee broers en zusje is Shirin (11 jaar) vanuit haar land van herkomst in Zuid-/Centraal Azië naar Nederland gevlucht. Voor het gezin was het niet (meer) veilig om daar te blijven. Het gezin van Shirin is bijna een jaar geleden gevlucht. Sindsdien wonen de ouders en kinderen in een hotel in Haarlemmermeer. Daar zijn meerdere gezinnen uit hetzelfde land van herkomst gehuisvest, omdat er geen ruimte meer was bij de reguliere opvang voor asielzoekers.

Hoewel Shirin blij was met de opvang in het hotel, zij hoeft immers niet op straat of op stoelen te slapen zoals sommige andere asielzoekers, heeft zij na bijna een jaar tijd behoefte aan een echt "thuis". Een "echt" huis met alleen haar gezin, met meer privacy, een eigen kamer en de mogelijkheid om het huis een thuis te maken. In het hotel is er voor de kinderen uit de verschillende gezinnen weinig te doen, waardoor veel van hen zich stierlijk vervelen. Zo ook Shirin.

Ze wil graag naar school, de taal leren, andere dingen leren over Nederland. Helaas kan ze nog niet terecht op de ISK. Wel neemt ze sinds kort deel aan een landingsprogramma dat dient als een soort tussenvoorziening voor kwetsbare jongeren die daarna kunnen doorstromen naar schakel- of regulier onderwijs. Daar krijgt ze lessen in Nederlands en rekenen. Ook wordt er een en ander uitgelegd over de gang van zaken in Nederland.

De lessen die onderdeel uitmaken van het landingsprogramma smaken naar meer. De kinderen uit het hotel krijgen een paar dagdelen les op de tussenvoorziening, maar op de overige dagen is er geen aanbod. Shirin geeft aan dat zij en de andere jongeren zich vervelen in het hotel, vooral veel slapen en zich vervelen. Het liefst zou ze meer lessen krijgen, en vijf dagen per week naar school gaan. Ze wil graag sneller Nederlands leren. Nu voelt het alsof ze telkens weer opnieuw moet beginnen en alsof ze tijd verspilt.

Een belangrijk heikel punt met betrekking tot het landingsprogramma voor Shirin en een deel van de andere kinderen, is dat er rond de lessen daar geen mogelijkheid wordt geboden om het gebed te verrichten. Shirin vindt haar geloof heel belangrijk, en weet dat ook in Nederland veel moslims wonen. Ze snapt niet waarom zij rondom de lessen niet mag bidden, wat zo ongeveer tien minuten duurt. Ze zou er erg blij van worden, en zich gezien en gehoord voelen als ze ook daar uiting kan geven aan haar religieuze identiteit.

In het hotel was het in eerste instantie leuk om te ontbijten en dineren, maar na zo'n lange tijd, heeft Shirin behoefte aan iets anders. Ze verlangt naar eten van thuis, maar in het hotel is er geen mogelijkheid om zelf te koken. Ze kijkt er naar uit om, samen met haar gezin, een leven op te bouwen in Nederland. Haarlemmermeer is daar, volgens haar, wel de ideale plek voor. Ze kan erg genieten van de rust die de omgeving haar geeft.

3.1. Waar voldoet het onderwijs, opvang en zorgaanbod al?

Uit de interviews en focusgroepen blijkt dat de meeste jonge nieuwkomers zich prettig voelen in Haarlemmermeer. Veel jongeren en gezinnen die vanwege oorlog of conflict in hun thuisland naar Nederland zijn gekomen, utes hun dankbaarheid en benadrukken zich welkom en veilig te voelen in de gemeente. Door vrijwel alle nieuwkomers worden de rust, natuur en kleinschaligheid in Haarlemmermeer gewaardeerd, evenals de levensstijl en inrichting van het Nederlandse onderwijs- en zorgsysteem. Een deel van de jonge nieuwkomers en hun gezinnen ervaart dat werk, school en sportfaciliteiten veelal dichtbij zijn, de zaken zijn over het algemeen goed geregeld en er zijn relatief veel mogelijkheden tot overheidssteun.

Toegankelijkheid Haarlemmermeer door internationale karakter

Zoals uit latere paragrafen zal blijken, vormt het niet-spreken van de Nederlandse taal voor de meeste jongeren, met het oog op permanente vestiging, een barrière. Desondanks geeft een groot deel van de respondenten aan Nederland toch erg toegankelijk te vinden. De meeste inwoners van Haarlemmermeer en daarbuiten spreken goed Engels of zijn op zijn minst in staat het te begrijpen. Hierdoor is het vooral voor de gezinnen waarvan een of beide ouders hoger opgeleid zijn en/of de Engelse taal goed beheersen, mogelijk om tot informatie te komen, contacten te leggen en in meer algemene zin hun leven vorm te geven en weg te vinden in Haarlemmermeer. Op basis van eerdere ervaringen, geeft de vader van Amin en Yasmin (portret 4) bijvoorbeeld aan:

“You know, in [the country where the family used to live before coming to the Netherlands], we had a lot of issues with the language. Language was somehow a barrier for us. But here, to be honest, no, because most of the people speak English. Or at least understand, you know”. [R5, vader van twee kinderen van 5 en 1 jaar]

Voor jonge nieuwkomers die zonder ouders naar Nederland gekomen zijn en moeite hebben met Engels of voor kinderen van ouders die niet tot nauwelijks Engels spreken, gaat dit minder op. Voor hen is een redelijke beheersing van de Nederlandse taal van groter belang om in de Nederlandse maatschappij te leren navigeren. Op dit punt komen we later terug.

Waardering voor onderwijsklimaat, actieve communicatie, persoonlijke aandacht en differentiatie

Zoals eerder aangegeven, spelen onderwijs en zorg een belangrijke rol in het leven van jonge nieuwkomers (Pharos, 2022). Ze bieden structuur en ondersteuning, bijvoorbeeld wanneer jongeren te maken hebben met psychische problemen. Hiernaast voorzien onderwijs en zorg in contexten waar contacten kunnen worden gelegd en waar kinderen en jongeren zich zowel cognitief als sociaal kunnen ontwikkelen. Over het algemeen zijn de gesproken ouders positief over het onderwijs dat hun kinderen in Haarlemmermeer ontvangen. Leerkrachten handelen pedagogisch, zijn vriendelijk en benaderbaar, zowel voor kinderen als voor de ouders. Zoals de vader van Ayla en Nasira (zie Portret 1) aangeeft, weet hij met vragen of zorgen bij de school terecht te kunnen. Dit wordt ook door andere ouders beaamt; zij delen het gevoel dat er op de school van hun kinderen ruimte is voor het stellen van vragen en delen van zorgen.

Vanwege het feit dat de school voor een groot deel van de gezinnen een belangrijk aanspreekpunt vormt, wordt door ouders over het algemeen veel waarde gehecht aan heldere communicatie en voldoende informatievoorziening vanuit de school van hun kinderen. Dit geldt met name in het begin wanneer de ouders nog weinig tijd gehad hebben andere (informele) contacten te leggen of een netwerk op te bouwen. En dit geldt nog meer voor de gezinnen die naar Nederland gevlucht zijn en waarvan de ouders bij aankomst in principe geen werkgever of andere zakelijke contacten hebben die hen van informatie of ondersteuning kunnen voorzien. In dat geval fungeert de school vaak als directe link tussen het gezin en de Nederlandse samenleving, onder meer door ouders van informatie te voorzien of handvatten te bieden waarmee ze

het onderwijs, maar ook andere systemen beter leren te navigeren. Uit het volgende citaat van het interview met de ouders van Amin en Yasmin blijkt ook hoe belangrijk de school voor hen was om hun weg in de gemeente te vinden, ondanks het feit dat de vader van het gezin werkt en de school niet de enige link is naar de Nederlandse samenleving. De vader vertelt:

“School helps a lot, because they have a newsletter each week. [...] The swimming pool, school gave us that information. [...] And it helped that they provide.. For instance, you know, my boy needs some physiotherapy for his leg and they provide us information where we can do that, how we can do that. They told us that there is a, you know.. The lady that is doing the physiotherapy she is going to the school each week or something, one day we can meet there. [...] Very supportive, yeah”. [R5, vader van twee kinderen van 5 en 1 jaar]

Een belangrijk deel van de positieve ervaringen van jonge nieuwkomers en hun ouders met het onderwijs in Haarlemmermeer komt dan ook voort uit actieve communicatie en informatievoorziening vanuit school in combinatie met een gevoel bij de school of leerkracht te kunnen aankloppen wanneer daar vanuit de ouders of jongeren behoefte aan is. Naast deze toegankelijkheid wordt bovendien persoonlijke aandacht als erg prettig ervaren. Zo benadrukken twee gezinnen dat er op school veel oog is voor de individuele ontwikkeling van hun kind. Het feit dat de leerkracht zich inzet het onderwijsaanbod te laten aansluiten op de behoeften van de kinderen laat zien dat er in deze situaties sprake is van differentiatie. In het geval van Amin (portret 4) wordt er bijvoorbeeld niet alleen rekening gehouden met het feit dat hij vergeleken met zijn Nederlandse leeftijdsgenootjes het Nederlands nog minder machtig is, maar ook met de meer algemene leermoeilijkheden en problemen in ontwikkeling die hij ervaart. De school speelt hier vervolgens op in door hem extra ondersteuning te bieden en door een mogelijkheid te bieden tot buitenschools aanvullend Nederlands taalonderwijs. Zijn vader vertelt:

“For instance, the [language] classes that I mentioned, they arranged that, after that they told us to go to.. I don’t know, do different things to help him grow faster. They are looking carefully at the kids. [...] Yeah, they observe very well”. [R5, vader van twee kinderen van 5 en 1 jaar]

Ook in het gesprek met Leti en haar vader blijkt dat zij het erg naar haar zin heeft op school (zie portret 3). Dit komt mede door het feit dat er veel individuele aandacht is en er voor haar gevoel echt wordt gekeken naar het niveau dat bij haar past. Anders dan in de Zuid-Europese stad waar het gezin hiervoor woonde, zijn er in Haarlemmermeer meer mogelijkheden om (bij bepaalde vakken) op een hoger niveau te werken. Leti is erg blij meer te worden uitgedaagd en heeft het gevoel door de leerkrachten te worden gehoord en begrepen. Er wordt gekeken naar haar individuele behoeften en op die manier kan ook haar leerpotentieel, ondanks haar achterstand in de Nederlandse taal, door de leerkracht goed worden ingeschat. Zij vertelt:

“The other thing is that in [the family’s previous country of residence, Southern Europe], they’re super slow. Especially in English class, since I already speak English, they did not advance me at all. They kept me in the same thing. I would finish really fast and they would just say, ‘Just draw or read a book’ [...] They were telling me to stop pressuring me to learn more, but.. That’s the thing, I’m really energetic in learning and I cannot stay one minute without doing anything, I always want to do something and just advance. [...] Here it is.. Perfect. Right, like over here.. In math, they give you, like if you’re higher, they give you a higher book, if you’re lower, they give you a lower book. In [previous country], it’s all the same and you have to do it at the same time, so.. Here they are more helpful”. [R3, jongere van 11 jaar, interview samen met vader]

Uit bovenstaande blijkt dat de gesproken jonge nieuwkomers en hun ouders over het algemeen tevreden zijn in Haarlemmermeer en met name het onderwijsaanbod zeer waarderen. In alle gesprekken kwam naar voren dat de jonge nieuwkomers (en hun ouders) graag hun leven willen oppakken en verder willen

vormgeven in Nederland en zich willen ontwikkelen. Hoewel in alle gesprekken in eerste instantie veel positieve waardering en dankbaarheid geuit werd, kwamen in alle gesprekken later ook punten naar boven waar de jongeren en ouders tegenaan liepen of waar ze nog behoefte aan hadden.

3.2. Waar lopen jonge nieuwkomers tegenaan als het om onderwijs, opvang en zorg gaat en welke behoefte hebben zij hierin?

Ondanks het feit dat jonge nieuwkomers erg blij zijn om in Nederland te zijn, en specifiek in de gemeente Haarlemmermeer te wonen, ondervinden zij ook verschillende uitdagingen op het gebied van onderwijs, opvang en zorg. In de gesprekken wijzen meerdere respondenten op verschillende aspecten waar zij tegenaan lopen en de, soms grote, verschillen tussen het Nederlandse systeem en dat in het land van herkomst, die het wennen aan de nieuwe omgeving lastig kunnen maken. Hieronder worden de belangrijkste punten besproken waar jonge nieuwkomers en hun ouders tegenaan lopen in en rondom onderwijs, opvang en zorg. Daarbij bespreken we ook welke behoeften zij ervaren bij deze uitdagingen.

Slecht zicht op het onderwijssysteem

Jonge nieuwkomers en hun ouders hebben vaak geen goed zicht op het onderwijssysteem en de mogelijke stappen die hun kinderen kunnen maken in het vervolg van hun schoolloopbaan in Nederland. De respondenten ervaren dit als lastig en vinden het spannend hier geen zicht op te hebben. Vooral ouders met kinderen van de bovenbouw leeftijd en de oudere jongeren die de overstap naar het (reguliere) VO gaan maken, willen weten hoe het onderwijs in Nederland is ingericht, wat keuze/ selectie momenten zijn en wat daar allemaal bij komt kijken. De gesproken ouders geven allen aan dat zij willen dat hun kinderen ver komen met hun studies later en zouden daarom beter zicht willen hebben op wat de mogelijkheden zijn binnen het Nederlandse onderwijssysteem. Ook de jongeren die zijn gesproken in de focusgroepen geven dit aan. Zo benoemt

een van de jongeren van de ISK dat zij deze informatie pas meekrijgen vlak voordat zij uitstromen naar regulier voortgezet onderwijs:

"Ik ga bijna uitstromen. Paar maanden voordat je uitstroomt, gaan ze uitleggen welke school je gaat. Ik weet nu naar welke school ik ga. Maar anderen weten het nog niet, omdat ze nog niet gaan uitstromen. Pas op het einde krijg je deze informatie" [leerling ISK, 13 jaar]

Naast deze leerling van de ISK, geven meer jongeren aan dat zij graag beter zicht willen hebben op het Nederlandse onderwijssysteem en het fijn hadden gevonden hier eerder over te worden geïnformeerd. Ook de deelnemers aan het landingsprogramma die zijn gesproken, geven aan geen inzicht te hebben op hoe het onderwijssysteem in Nederland werkt. De informatie waar zij nu over beschikken, hebben zij zelf op het internet gevonden. Dit blijkt onder meer uit het verhaal van Firas (zie portret 5). Als alleenstaande minderjarige vluchteling zit hij momenteel op de ISK in Haarlemmermeer. Hij hoopt binnenkort de overstap te maken naar een middelbare school, maar gaf tijdens een van de focusgroepen aan eigenlijk niet goed te begrijpen hoe het schoolsysteem werkt, welke scholen er zijn om uit te kiezen en wat voor een richtingen er zijn. Naast Firas geven ook andere jonge nieuwkomers, met name jongeren vanaf zestien jaar en ouder, aan het lastig te vinden dat zij niet goed weten hoe hun (onderwijs)toekomst eruit gaat zien. Sommige jongeren waren bijvoorbeeld al begonnen aan een studie in het land van herkomst en weten nu niet wat ze te wachten staat. Deze jongeren geven aan nauwelijks op de hoogte te zijn van waar zij mogen of kunnen instromen, terwijl ze juist graag zo snel mogelijk verder willen studeren om hier een toekomst op te bouwen voor zichzelf. Het slecht zicht hebben op het onderwijssysteem brengt onzekerheid met zich mee die zowel de jongeren zelf als hun ouders ervaren. Zij geven allen aan dat meer en in een eerder stadium informatie ontvangen over het Nederlandse onderwijssysteem enorm zou helpen. Deze informatie biedt houvast en grip voor het vormgeven van een toekomst.

Slecht zicht op mogelijkheden en informatievoorzieningen

Naast dat jonge nieuwkomers en hun ouders slecht zicht hebben op de manier waarop het Nederlandse onderwijssysteem is ingericht en hoe en in welke richtingen de kinderen en jongeren kunnen doorstromen in het voortgezet onderwijs, geven zij ook aan slecht op de hoogte te zijn van eventuele extra (ondersteunings)mogelijkheden rondom onderwijs, kinderopvang en zorg. Dit hangt nauw samen met de behoefte van ouders en jonge nieuwkomers op meer en toegankelijker informatievoorziening in de drie domeinen. Ouders weten vaak niet goed waar of bij wie ze precies terecht kunnen met vragen over zaken die hun kinderen en het gezin aangaan. Een duidelijk voorbeeld dat uit de gesprekken naar voren kwam, was het gezin van Amin en Yasmin (zie portret 4), dat pas bij een bezoek aan de GGD er achter kwam dat de kinderen daar gevaccineerd konden worden. Ook was het bij de GGD dat het gezin hoorde over het bestaan van kinderopvang en andere voorzieningen als de openbare bibliotheek. Ook andere ouders die we spraken bleken niet goed op de hoogte van de mogelijkheden van kinderopvang en mogelijkheden tot financiering daarvoor. Ook wisten ouders niet hoe ze aan meer informatie hierover konden komen.

Kortom, ook binnen het onderwijs en de kinderopvang hebben jonge nieuwkomers en hun ouders weinig zicht op hoe processen binnen instituten verlopen. Zo weten sommige ouders niet in hoeverre het oké is om vragen te stellen aan de docent van hun kind(eren). Wat is de beste manier om contact te zoeken met de leerkracht? Kan je bijvoorbeeld een e-mail sturen? Mag je dat zomaar doen? En hoe word je vanuit de leerkracht en de school als ouder op de hoogte gebracht van de ontwikkeling van het kind en hoe het gaat met het kind op school? Hiernaast hebben de jongeren en hun ouders soms ook behoefte aan antwoorden op meer praktische vragen rondom het onderwijs, kinderopvang en de zorg. Het gaat dan om vragen als: kan er vervoer door de school worden geregeld om de kinderen van- en naar school te brengen als zij ver weg wonen? Is er eventueel een financiële tegemoetkoming voor ov-kosten naar school? Moet je de kosten voor de kinderopvang volledig uit eigen zak betalen? Oftewel,

waar heb je als gezin wel recht op en hoe en waar kunnen deze zaken geregeld worden? Ook deze vraagstukken spelen een rol bij de jonge nieuwkomers en hun ouders. Vaak hebben ze het gevoel veel zelf uit te moeten zoeken of slechts toevallig tegen bepaalde informatie aan te lopen. Hierdoor zijn zij bang dat ze niet volledig inzicht hebben op de mogelijkheden die beschikbaar zijn wat betreft onderwijs, opvang en zorg.

Leren van de Nederlandse taal en ruimte voor gebruiken van de eigen thuistaal

Aangezien jonge nieuwkomers en hun ouders pas kort in Nederland wonen en de Nederlandse taal vaak (nog) niet machtig zijn, merken zij dat het moeilijker is om volledig deel te nemen aan de samenleving. Na de komst naar Nederland is het leren van de Nederlandse taal dan ook een van de prioriteiten, voor zowel jonge nieuwkomers, hun ouders als wel als professionals. Jonge nieuwkomers en hun ouders waarderen dan ook de extra ondersteuning die ze ontvangen om de taal zo snel mogelijk te leren, omdat ze ervan overtuigd zijn dat dit zal bijdragen aan hun participatie in de Nederlandse samenleving. Bijvoorbeeld, een van de jongeren uit het landingsprogramma gaf aan dat hij graag snel Nederlands wil leren, omdat hij gelooft dat dit hem zal helpen zich verder te ontwikkelen en vooruit te komen in de Nederlandse maatschappij.

Het feit dat er op school niet altijd ruimte is voor het spreken van de thuistaal speelt ook een rol in de manier waarop jonge nieuwkomers zich zowel sociaal-emotioneel als cognitief ontwikkelen. Zo geven meerdere jongeren aan dat de expliciete nadruk op het belang van het leren van het Nederlands in het begin van hun verblijf in Haarlemmermeer soms een negatieve impact had op de manier waarop ze konden inhaken op school en in het leren. De verplichting alleen Nederlands te praten maakte het voor hen lastig contact met andere jongeren aan te gaan en om vriendschappen te sluiten. Dit maakte voor deze jongeren dat ze in het begin vaak met tegenzin en weinig motivatie naar school gingen. Twee leerlingen van de ISK reflecteerden als volgt op hoe belangrijk ook hun thuistaal voor hen is voor leren en hun sociaal-emotioneel welzijn:

“Als ik in Arabisch praat, leer ik de taal niet snel. Maar ik kan geen Nederlands leren zonder Arabisch. Als moeilijk is, dan helpt Arabisch wel. Er zijn veel leerlingen die Arabisch spreken, met hun praat ik Arabisch. Met docent is het altijd Nederlands, zij kunnen geen Arabisch”.[leerling ISK, 16 jaar]

“Als ik naar school kwam, waren geen Turkse kinderen, daardoor kon ik geen vriendinnen maken. Er was niemand Turks, alleen één familie. Ik moest ook Nederlands praten, meteen vanaf 1e dag. Ze gingen altijd in Nederlands praten, maar ik snapte niks. Mijn klas kon iedereen goed Nederlands praten, maar ik niet, dus vond ik niet leuk”.[leerling ISK, 14 jaar]

Anders dan in deze citaten naar vormen komt, blijkt uit verhalen van enkele andere jongeren dat het af en toe kunnen spreken van de eigen taal, bijvoorbeeld wanneer leerlingen iets voor elkaar vertalen of uitleggen in de eigen taal of het Engels, voor velen al veel verlichting en verhelderingen brengt en dat dit vervolgens bijdraagt aan de sociaal-emotionele ontwikkeling van jonge nieuwkomers, evenals aan hun voortgang en prestaties op school.

Te weinig aandacht voor andere ondersteuningsbehoeften

Niet voor alle jonge nieuwkomers gaat het invoegen op school en leren van de nieuwe taal even soepel. Hoewel alle respondenten erkennen dat het belangrijk is om vanaf het begin de nadruk te leggen op het leren van de Nederlandse taal, vrezen sommige ouders dat te veel nadruk en een te strenge hantering van de regel ‘alleen Nederlands praten’ ook ten koste kan gaan van andere ontwikkelingsgebieden. Voor sommige jonge nieuwkomers – vooral die kinderen, tieners, jongeren en jongvolwassenen die van nature meer introvert zijn – komt er te veel tegelijk op hen af, wat er voor kan zorgen dat ze dichtklappen en zich terugtrekken. Gezien onderwijs het instituut is waar alle jonge nieuwkomers mee te maken hebben, speelt dit vooral op school. Een aantal ouders die zijn gesproken voor dit onderzoek geven aan zich lichtelijk zorgen te maken over de ontwikkeling van hun kind(eren). Zij signaleren dat hun kind zich nog niet helemaal veilig lijkt te voelen op school, nog weinig communiceert en teruggetrokken gedrag vertoont. Zo maakte

een hoog opgeleid echtpaar afkomstig uit een Oost-Europees land en werkzaam in een internationaal bedrijf, zich specifiek zorgen over hun 11-jarige dochter, die van nature wat verlegen en meer introvert is. Zij merken dat hun dochter op school weinig sociaal contact heeft met andere leerlingen, wat waarschijnlijk ook deels komt door de taalbarrière. De ouders hebben het gevoel dat het nog een tijdje zal duren voordat hun dochter haar plekje zal vinden op school. Ondertussen maken zij zich zorgen over de mogelijk negatieve impact hiervan op haar schoolse leren en haar algehele ontwikkeling. Vergelijkbare zorgen zijn er bij ouders van kinderen die al specifieke ondersteuning ontvingen of onderwijsondersteuningsbehoeften hadden in hun land van herkomst. Denk bijvoorbeeld aan spraakproblemen waarbij logopedie nodig is, of achterstanden op het gebied van rekenen waarvoor extra lessen noodzakelijk zijn. Enkele ouders geven aan dat zij denken dat het voor professionals soms lastig is om in te spelen op mogelijk andere ondersteuningsbehoeften van hun kinderen, en om deze behoeften te herkennen gezien de kinderen het Nederlands nog moeten leren. Ouders vrezen dat dit mogelijk gevolgen op lange termijn kan hebben voor de ontwikkeling van hun kind(eren).

Behoeftte aan (meer) differentiatie en onderwijsaanbod op niveau

Hoewel in enkele gevallen werd aangegeven dat jongeren in de klas de mogelijkheid kregen om op hun eigen niveau te werken, gaf een deel van de jongeren en ouders juist aan dat het onderwijsaanbod niet altijd aansluit bij het niveau wat de jonge nieuwkomers cognitief aankunnen. Deels heeft dit met het nog leren van de Nederlandse taal te maken, zoals hiervoor besproken, echter volgens een aantal ouders en jongeren wordt er daarnaast in de klas soms te laag ingestoken en is er geen verrijkend materiaal beschikbaar voor leerlingen die meer aankunnen. Ook wordt materiaal (vooral leesboeken) gebruikt die gericht zijn op een jongere leeftijdscategorie en dus qua inhoud niet passend zijn voor de leeftijdsgroep. Vooral de jonge nieuwkomers in de leeftijd van ongeveer elf tot twintig geven aan op school maar ook op andere plekken behoefte te hebben aan Nederlandstalige leesboeken die geschikt zijn voor hun leeftijd, maar waarin wel rekening wordt gehouden met het feit dat ze nog niet alle moeilijke woorden begrijpen.

Behoeftte aan een volledig onderwijsprogramma

Naast de behoefte aan een passender aanbod van leesmateriaal, ervaren met name de jongeren die deelnemen aan het landingsprogramma in Haarlemmermeer een algeheel gebrek aan uitdaging. Aangezien ze al bijna een jaar in Nederland zijn en nog steeds niet kunnen instromen in een Internationale Schakelklas (ISK), vervelen ze zich ontzettend en missen ze de nodige prikkels en uitdaging. Ze brengen slechts twee dagen per week door in het landingsprogramma, waar ze enkele lessen volgen op het gebied van de Nederlandse taal en het Engels. De jongeren zijn echter van mening dat dit niet uitdagend genoeg voor ze is. Ze willen graag veel meer leren en missen een reguliere schoolomgeving waar ze vijf dagen per week naartoe kunnen gaan, waar ze ook andere vakken kunnen volgen en zich verder kunnen ontwikkelen, ook samen met Nederlandse leeftijdsgenoten. Ze zijn bang dat doordat ze niet voldoende uitdaging krijgen nu hun motivatie zal afnemen en vrezen dat dit ten koste gaat van hun kansen op een goede toekomst.

Weinig aandacht en ruimte voor eigen achtergrond en identiteit

Meerdere jonge nieuwkomers tussen de elf en achttien jaar oud die deelnemen aan het landingsprogramma gaven aan dat zij het idee hebben dat niet alle docenten begrijpen waar zij vandaan komen, wat zij hebben meegemaakt en weinig zicht hebben op hun cultuur en geloof. Zo gaven een aantal jongeren bijvoorbeeld aan dat docenten niet altijd lijken te snappen wat de Ramadan inhoudt en wat vasten voor een invloed heeft op wat ze op een dag wel en niet kunnen doen. Een concreet voorbeeld wat ingebracht werd door een aantal jongeren is dat zwemmen tijdens de Ramadan door begeleiders verplicht werd, terwijl jongeren aangaven dat ze dit niet wilden omdat de kans groot is dat je toch water inslikt terwijl je nuchter wil blijven. Een ander punt wat een aantal jongeren deelde was dat zij behoefte hebben aan een stilleruimte waar ze het middaggebed kunnen verrichten. Zij gaven aan dat zij hierover in gesprek waren gegaan met de begeleiding, maar dat was aangegeven dat deze ruimte er niet ging komen. Naar wat de jongeren hierover vertelden ligt in de communicatie over dit soort zaken sterk de nadruk op aanpassing en verwijzing naar 'hoe het in Nederland gaat' en is er weinig ruimte voor de eigen achtergrond en identiteit van de jongeren. Volgens de jongeren die dit inbrachten nemen de docenten in communicatie hierover soms een meer normatief opvoedende rol op zich dan dat de jongeren gewend zijn van docenten. Hierbij is er volgens hen voor de specifieke achtergronden of het sociaal-emotionele welzijn van de jongeren niet altijd evenveel aandacht. Hoewel zeker niet alle respondenten dit inbrachten, zijn de bovengenoemde zaken wel factoren die het voor sommige jonge nieuwkomers lastig kunnen maken mee te komen in de les of om daarnaast vrienden te maken en, in bredere zin, te wennen aan de nieuwe context.

Weinig gebruik van en zicht op zorg

Het onderwerp zorg kwam weinig ter sprake in de gesprekken. Op enkele uitzonderingen na waarin gezondheidszorg ter sprake kwam, bleken de gezinnen en jongeren die wij spraken niet in aanraking gekomen te zijn met andere zorg of hulp voor de jonge nieuwkomers, mede omdat daar geen aanleiding toe was. Zoals al eerder naar voren kwam is het gezin van Amin en Yasmin een van de gezinnen waar gezondheidszorg wel ter sprake kwam. De vader van het gezin deelde zijn positieve ervaring met de medewerkers van de GGD en vertelde hoe het contact met de GGD hen veel informatie opleverde, ook op andere voor hun kinderen relevante terreinen. Tegelijkertijd kwam gezondheidszorg in het gesprek met de moeder van Viktor (zie portret 2) wel naar voren omdat er een acute gezondheidsvraag speelde. De moeder van Viktor uitte duidelijk zorgen over het gebit van haar zoon. In zijn thuisland was al vastgesteld dat hij vanwege afwijking in zijn gebit spoedig een beugel zou moeten krijgen. Vanwege de oorlog, kon er toen niets mee gedaan worden. In Haarlemmermeer wordt een orthodontist door haar verzekering niet vergoed, waardoor het voor Viktor's moeder financieel niet haalbaar is een beugel voor haar zoon te bekostigen. Hier lijkt een gebrek aan informatie samen te komen met een ontoereikende financiële situatie, waar de moeder van Viktor ook heel duidelijk aangaf niet te weten waar ze met deze of soortgelijke vragen en zorgen over gezondheid en mogelijke behandeling terecht zou kunnen. Ze is onbekend met het Nederlandse zorgsysteem en zou graag beter geïnformeerd worden over de instanties die haar van verdere informatie en eventueel (financiële) ondersteuning kunnen voorzien.

3.3. Wensen en behoeften in andere domeinen

Naast onderwijs, kinderopvang en zorg zijn er ook andere domeinen waar behoeften liggen. Uit de interviews en focusgroepen blijkt dat het hierbij met name gaat om het domein van buitenschoolse activiteiten, vrijetijdsbesteding en sociaal contact en om dat van huisvesting en de woningmarkt. Tot op zekere hoogte hangen deze behoeften ook samen met de eerder besproken vraag naar meer en toegankelijke informatievoorziening rondom onderwijs en kinderopvang vanuit bijvoorbeeld de gemeente Haarlemmermeer of andere actoren en instanties. Zo worden er in veel gevallen wel activiteiten voor jongeren, of jonge nieuwkomers in het bijzonder, aangeboden of georganiseerd, maar is het voor veel gezinnen of jonge nieuwkomers zelf niet duidelijk hoe deze te vinden, om wat voor aanbod het gaat of waar deze activiteiten plaatsvinden. In de volgende paragrafen worden respectievelijk de behoeften met betrekking tot extra-curriculaire activiteiten, sociaal contact en huisvesting nader toegelicht. Echter, voordat we de behoeften per domein bespreken, wordt het grote belang van meer en heldere informatie verschaffing voor veel nieuwkomers nog iets meer in detail besproken.

Behoeftte aan informatie ook sterk in andere domeinen

Zoals reeds benoemd in de eerdere paragrafen, blijkt uit een groot deel van de interviews en focusgroepen dat jongeren en hun gezinnen, met betrekking tot onderwijs, opvang en zorg, een gebrek aan informatievoorziening en informatiebundeling ervaren. De behoefte aan informatie speelt ook in andere domeinen. Zo geeft de vader van Amin en Yasmin (portret 4) aan tot voor kort niet op de hoogte te zijn geweest van wat er in de buurt mogelijk is of voor zijn kinderen wordt georganiseerd. Via school en de GGD hoorde het gezin van het bestaan van een bibliotheek in de buurt (waar ze voor Nederlandse kinderboeken terecht kunnen) en de mogelijkheid tot zwembles voor Amin. Van de vader van Leti (portret 3) hoorde we hoe hij via collega's op zijn werk toevallig hoorde over het bestaan van kinderbijslag en hoe hij toevallig ontdekte dat in de straat om de hoek een kickboks school zat waar zijn dochter ook lessen kon

volgen. Ook vertelden ouders dat ze niet op de hoogte waren van eventuele financiële ondersteuningsmogelijkheden voor het gezin, bijvoorbeeld voor deelname van kinderen aan extra-curriculaire activiteiten. Andere ouders gaven aan behoefte te hebben aan meer algemene informatie over rechten, regels en gewoonten. Het ging dan bijvoorbeeld over rechten die je als huurder hebt. In meerdere gesprekken kwamen ook vragen naar voren over de omgang met directe burens en mensen in de buurt. Zo waren concrete vragen bijvoorbeeld wat gebruikelijk is wat betreft kennismaking met je burens als je ergens nieuw komt wonen en op welke manier je buitenruimten zoals een balkon mag gebruiken.

Kortom, uit de interviews blijkt dat veel ouders van jonge nieuwkomers ook behoefte hebben aan meer algemene informatievoorziening, bijvoorbeeld in de vorm van een volledig overzicht van extra-curriculaire activiteiten waarin hun kinderen zouden kunnen deelnemen en dingen waaraan je kan denken als je ergens nieuw komt wonen. Onder meer de gemeente en de overheid werden genoemd als belangrijke actoren die hierin een faciliterende rol zouden kunnen spelen.

Behoeftte aan extra-curriculaire activiteiten

Veel respondenten geven aan behoefte te hebben aan meer duidelijke informatieverschaffing en een uitgebreider aanbod van vrijetijdsbesteding zoals sportactiviteiten of culturele bezigheden in de buurt. Dit kan bijvoorbeeld gaan om zwemlessen, voetbal, tekenklassen of muzieklés. Zoals een van de respondenten, een leerling van de ISK in Haarlemmermeer, heel concreet aangeeft: "Ik wil meer leuke dingen doen na school. Activiteiten zoals tekenen. Ik doe na school mee aan tekenles op dinsdag. Maar ik wil ook andere dingen doen zoals sportactiviteiten". Een groot aantal onderzoeken heeft inmiddels uitgezwezen dat sport, evenals muziek en andere vormen van creatieve expressie, niet alleen een positieve invloed hebben op de mentale en fysieke gesteldheid van kinderen, tieners en jongeren, maar ook op hun (sociaal-emotionele) ontwikkeling (Felfe, Lechner & Steinmayr, 2016; Gustavson et al., 2021; (McLellan,

Galton, Steward & Page, 2012). In de context van het huidige onderzoek naar de behoeften van jonge nieuwkomers in Haarlemmermeer, bekleden buitenschoolse activiteiten zoals bovenstaande een sociale functie, doordat er op deze manier contacten gelegd kunnen worden tussen de jonge nieuwkomers en andere kinderen, tieners en jongeren in de buurt. Diverse respondenten gaven aan op zoek te zijn naar meer contact met Nederlandse *peers* of kinderen van andere scholen. Zoals één jongere antwoordt op de vraag wat er buiten schooltijd nodig is om haar te helpen in haar ontwikkeling in Haarlemmermeer en Nederland: "Meer inmenging met andere kinderen in Nederland, vooral als je op ISK zit". Het feit dat er door verschillende jonge nieuwkomers expliciet wordt gesproken over de behoefte aan contact met Nederlandse jongeren, geeft aan dat deze behoefte verder gaat dan een meer algemene behoefte aan sociaal contact of het opbouwen van vriendschappen. Het aangaan van connecties met Nederlandse jongeren is namelijk ook een manier om, dan wel onbewust, meer aansluiting te vinden bij of kennis op te doen van de Nederlandse context. Met name wanneer ouders, vanwege bijvoorbeeld minder of geen taalvaardigheid in het Nederlands, culturele verschillen of het niet hebben van een baan, moeite hebben met het opbouwen van een netwerk, kunnen de kinderen fungeren als brug en verbinding leggen met de gemeenschap in Haarlemmermeer of, breder getrokken, de Nederlandse samenleving.

Daarnaast lijkt het erop dat, zeker voor de jonge nieuwkomers die veel hebben meegemaakt, dat activiteiten zoals sport of muziek ook steun, houvast en afleiding kunnen bieden. Voor Viktor (zie portret 2), die in zijn thuisland jarenlang op hoog niveau voetbalde, vormt de sport niet alleen een uitlaatklep, maar bovendien een link met thuis en kan het hem houvast bieden in onzekere tijden. Zoals zijn moeder aangeeft heeft het wegvallen van de voetbaltrainingen van haar zoon veel invloed op zijn, en daarmee ook haar eigen, gemoedstoestand:

"Viktor sad, very sad. For Ukraine, for school Ukraine, family and football. And he feel a lot of energy.. Haha, only football help. [...] If you can help, we happy. Because Viktor need football". [R2, moeder van een zoon van 11 jaar]

Ook de financiële situatie van gezinnen of jonge nieuwkomers die zonder ouders naar Nederland gekomen zijn, kan een rol spelen bij het gebrek aan toegang tot extra-curriculaire activiteiten. Hoewel de bekostiging van extra-curriculaire activiteiten voor (hoogopgeleide kennis-) migranten met een bovengemiddeld inkomen over het algemeen minder vaak een probleem lijkt te vormen, zijn er ook veel gezinnen waarbij het inkomen gewoonweg niet toereikend is om de kinderen aan sport- of culturele activiteiten mee te laten doen. Zoals in het geval van Viktor, kon zijn moeder het niet langer betalen om hem meerdere keren per week met het OV naar Amsterdam te laten reizen voor voetbaltraining. Dit in combinatie met weinig informatie over de mogelijkheden tot bijvoorbeeld (financiële) ondersteuning of andere sportfaciliteiten dichterbij de buurt, maken dat de moeder van Viktor met veel zorgen en vragen zit.

Behoeftte aan meer sociaal contact, ook met ander bewoners van Haarlemmermeer

De meeste jongeren en ouders die gesproken zijn voor dit onderzoek uitte de wens hun leven verder vorm te geven in Nederland. Daarbij bleek, met name voor de gezinnen waarvan de ouders niet werken, de school van de kinderen vooralsnog vaak de enige link naar de Nederlandse samenleving. Meerdere respondenten gaven aan behoefte te hebben aan meer sociaal contact. (Meer) contact met andere nieuwkomers werd door een aantal ouders genoemd als wenselijk. Tegelijk gaven de jonge nieuwkomers aan dat zij, via school, vaak uitsluitend contact hebben met andere nieuwkomers. Zoals hierboven al aangegeven gaven meerdere respondenten, zowel jongeren als hun ouders, aan naast het contact met andere nieuwkomers, graag meer contact met andere inwoners van Haarlemmermeer te hebben. Daarbij werd aangegeven dat dit zou helpen in het leren van de Nederlandse taal en het vinden van de weg in de gemeente. Een aantal respondenten gaf aan graag contact te hebben met mensen uit de buurt, maar niet goed te weten hoe dit aan te pakken.

Huisvesting

Naast de algemene behoefte aan informatie, behoeften in het domein van vrijetijdsbesteding en sociaal contact, komen er op basis van de gevoerde gesprekken ook omtrent huisvesting behoeften vanuit de groep nieuwkomers naar voren. De gezinnen en jongeren die vanwege oorlog of andersoortig conflict naar Haarlemmermeer zijn gekomen en momenteel verblijven in een hotel of andere tijdelijke verblijfplaats hebben behoeften aan meer vastigheid, zekerheid en structuur. Zoals enkele jongeren uit het landingsprogramma aangeven:

“Ik vind deze plek niet leuk. We wonen in een hotel nu. We hebben veel moeilijkheden. Om eerlijk te zijn slapen we de hele dag in het hotel, terwijl we echt graag willen leren. Als we naar huis gaan, willen we dingen leren. Nu valt er niks te doen en we vervelen ons”.

“Ik wil een ‘normaal’ huis. Niet wonen in een hotel”.

“We gaan hier wonen, we gaan hier blijven. We willen een normaal huis krijgen. We weten dat we het ooit krijgen, maar we weten niet wanneer. We zijn nu al acht, negen maanden wonend in het hotel”.

Dan wel op een andere manier lopen ook nieuwkomers die niet gevlucht zijn, maar zich bijvoorbeeld voor werk in Nederland hebben gevestigd tegen problemen op de huizenmarkt aan. De huurprijzen in Haarlemmermeer (maar ook daarbuiten) liggen hoog, het overbieden bij het kopen van een woning is iets wat ze niet gewend zijn en de meer algemene regels omtrent wonen zijn lang niet altijd helder voor iedereen. Zoals de vader van Amin en Yasmin aangeeft:

"The housing market.. Pff, quite a disaster. [...] We were so lucky that we could rent out this apartment, but yeah, the market.. It's a mess, especially 'overbieden'. What does it mean to 'overbid' a house?!". [R5, vader van twee kinderen van 5 en 1 jaar]

Opnieuw zou meer of duidelijkere communicatie of informatievoorziening vanuit bijvoorbeeld de gemeente hier verheldering kunnen bieden. Hoewel de huidige situatie op de huizenmarkt ook voor veel Nederlandse gezinnen en jongeren een zorg betreft en dit dus niet enkel jonge nieuwkomers en hun ouders/verzorgers aangaat, zou het voor een gezin als dat van Amin en Yasmin al erg helpen als er meer duidelijkheid is omtrent de procedures van wonen en huren in Nederland.

4 Conclusies en aanbevelingen

Het doel van dit onderzoek is de behoeften van jonge nieuwkomers (in de leeftijd 0-23 jaar) in de gemeente Haarlemmermeer in beeld te krijgen, zodat de gemeente het onderwijs-, opvang- en zorgaanbod samen met betrokken partners kan herontwerpen, opdat dit aansluit bij de behoeftes van de diverse groep jonge nieuwkomers. De vraag die centraal staat in dit onderzoek is: *Waar voldoet het onderwijs-, opvang- en zorgaanbod van de gemeente Haarlemmermeer al aan de behoeften en wensen van jonge nieuwkomers (en hun ouders/verzorgers) met verschillende achtergrondkenmerken en in verschillende leeftijdscategorieën en waar en op welke manier kan dit aanbod nog passender gemaakt worden, opdat jonge nieuwkomers de kans krijgen hun talenten te ontwikkelen en zich te ontplooien naar hun eigen mogelijkheden?* In dit hoofdstuk presenteren we de conclusies en delen we de aanbevelingen die we op basis daarvan geformuleerd hebben. Deze aanbevelingen kunnen worden meegenomen in het vormgeven van het Expertisecentrum nieuwkomers Haarlemmermeer. We hebben de conclusies en aanbevelingen gegroepeerd op twee niveaus: het niveau van het onderwijs-, opvang en zorgaanbod en het niveau van het Expertisecentrum nieuwkomers.

Conclusies en aanbevelingen op het niveau van het onderwijs-, opvang- en zorgaanbod

Bied ruimte voor het gebruiken van de thuistaal

Alle jonge nieuwkomers (en hun ouders) hebben de wens geuit zo snel mogelijk en zo goed mogelijk Nederlands te willen leren. Ze geven aan dat zij dat als essentieel zien voor het verder vormgeven van hun leven in Haarlemmermeer en Nederland. Veel jongeren die wij hebben gesproken hebben tegelijk ook aangegeven dat het in het begin voor hen heel lastig was om hun plek te vinden op school. Een aspect dat meerdere jongeren daarbij noemen is dat ze er van begin af aan op gewezen werden om niet hun thuistaal te spreken. Tegelijk hoorden we van enkele andere jongeren dat docenten hen wel de ruimte bieden hun eigen thuistaal of het Engels te gebruiken als ze met een klasgenoot over onderwijsinhoud wilden uitwisselen of om sociaal contact te leggen. Deze jongeren gaven aan hoe fijn en belangrijk dit voor hen is (geweest). Vanuit wetenschappelijk onderzoek is bekend hoe belangrijk ontwikkeling in de thuistaal is voor het leren van nieuwe talen en ontwikkeling van kinderen, tieners en jongeren in het algemeen. Een groot deel van ons vermogen om talen te leren functioneert overkoepelend in ons brein, waardoor vaardigheden in een thuistaal het leren van een andere, vreemde taal juist kunnen bevorderen – en vice versa (Cummins 2000; Günther-van der Meij, Duarte & Coret-Bergstra, 2020). Het is dan ook aan te bevelen meer kennis te verspreiden over tweede (of nieuwe) taalverwerving en het belang van het gebruik van de thuistaal en hierop tussen onderwijs- opvang en zorglocaties een benadering af te stemmen. Het feit dat er al professionals zijn die het benutten van de thuistaal stimuleren, geeft aan dat er reeds expertise en ervaring aanwezig is in de gemeente. Deze expertise en ervaring zou samengebracht, gebundeld, met wetenschappelijke kennis onderbouwd en verspreid kunnen worden vanuit het Expertisecentrum nieuwkomers Haarlemmermeer, opdat de (taal)ontwikkeling van jonge nieuwkomers nog meer gestimuleerd kan worden.

Bied ruimte voor de achtergrond en (religieuze en culturele) identiteit van jonge nieuwkomers

Naast dat de jonge nieuwkomers het aanbod dat zij ontvangen erg waarderen en zij graag nog meer en sneller zouden willen leren zodat ze spoedig een plek kunnen vinden in de Haarlemmermeerse en Nederlandse samenleving, horen we van een deel van de jonge nieuwkomers dat zij het idee hebben dat niet alle docenten begrijpen waar zij vandaan komen of wat zij hebben meegemaakt. Zo zouden niet alle leerkrachten zicht hebben op en begrip hebben voor gebruiken of behoeften die voortkomen uit cultuur en geloof van de jonge nieuwkomers. Tegelijk kwam uit de verhalen van deze jongeren naar voren dat in de communicatie vanuit begeleiders en docenten vaak sterk de nadruk ligt op aanpassing en verwijzing naar 'hoe het in Nederland gaat'. Dit wil bijvoorbeeld zeggen dat begeleiders soms vanuit een wat paternalistische instelling en het idee 'dat zij weten wat goed is voor deze jongeren', hen verplichten aan onderdelen van het programma mee te doen. Of ze bieden geen ruimte voor aanvullingen op het programma waarin voorzien kan worden aan specifieke behoeften van jongeren die raken aan hun (culturele of religieuze) identiteit. Volgens de jonge nieuwkomers die dit inbrachten nemen de docenten in communicatie over het programma daarbij soms een meer normatief opvoedende rol op zich dan dat de jongeren gewend zijn van docenten. Dit maakt dat jongeren soms het gevoel krijgen dat zij hun eigen identiteit en achtergrond 'achter zich te moeten laten'.

Deze normatief opvoedende rol en het idee dat ruimte voor de identiteit en achtergrond van de jongeren het leren van het Nederlands en ontwikkeling in de Haarlemmermeerse/ Nederlandse samenleving in de weg zou staan, herkenden wij op een aantal momenten waarin wij, rondom de focusgroepen met de jongeren, meer informele gesprekken hadden met een aantal begeleiders en docenten. Naast dat een aantal begeleiders stereotiepe en negatief oordelende uitspraken deed over de achtergrond van de jonge nieuwkomers, vertelden begeleiders in een aantal gesprekken over concrete momenten waarop zij jongeren verplichtten om mee te doen (bijvoorbeeld met zwemmen tijdens de Ramadan) of juist dingen verboden te doen (bijvoorbeeld het middaggebed

verrichten op school), waarbij werd benadrukt 'dat dit beter voor ze is'. Om het aanbod aan jonge nieuwkomers (beter) te laten aansluiten en in het onderwijs- opvang en zorgaanbod in te spelen op hun achtergrond, situatie en identiteit is het dan ook raadzaam als professionals zich verdiepen in inclusief onderwijs en inclusieve opvang en zorg en het belang van het inspelen op de achtergronden, identiteitsaspecten en kennisbronnen van jonge nieuwkomers daarbij. Onderzoek in het onderwijs wijst namelijk uit dat het benutten van en inspelen op de achtergronden, identiteitsaspecten en kennisbronnen van leerlingen een positieve invloed kan hebben op de motivatie, het geloof in eigen kunnen en de ontwikkeling van leerlingen (zie voor onderzoek in de Nederlandse context bijvoorbeeld: t'Gilde en Volman, 2020). Bovendien kan het verdiepen in de achtergronden, identiteitsaspecten en kennisbronnen van jonge nieuwkomers professionals ook voeden in het innoveren en verrijken van hun professionele praktijk. Zoals Juchtmans en Nicaise (2014) op basis van onderzoek in het onderwijs beschrijven in hun handreiking *Kleur in mijn klas*: kinderen, tieners en jongeren leven vandaag de dag in een superdiverse wereld waarin ze omringd worden door uiteenlopende culturen, achtergronden en levensbeschouwingen. Gezien veel van de huidige leerkrachten zelf in een relatief homogene (witte, Nederlandse, middenklasse) omgeving zijn opgegroeid, zijn het dan ook de leerlingen en hun ouders die hen kunnen aanzetten na te denken over alternatieve normen, waarden, inzichten en verklaringen. Dit is belangrijk, omdat écht samenleven op school – iets wat het schoolse leren stimuleert en waarbij ieder kind zich gehoord en erkend voelt - pas mogelijk wordt wanneer de school zich profileert als kleurrijke, inclusieve gemeenschap (Juchtmans & Nicaise, 2014).

Naast het verdiepen in de achtergronden, identiteitsaspecten en kennisbronnen van jonge nieuwkomers is het belangrijk om als onderwijs-, opvang-, en zorgprofessionals verdieping te zoeken op de vraag wat het betekent om (als voornamelijk witte Nederlandse beroepsgroep) met zo een diverse groep jonge mensen te werken. Het onderzoeken van de eigen (impliciete) aannames en vertrekpunten en hoe deze direct en indirect een rol spelen in het eigen

professionele handelen is een belangrijke stap in het creëren van een meer inclusief aanbod (zie o.a. Soeterik et al., 2019). Het is dan belangrijk om in professionalisering ook aandacht te besteden aan bewustwording van de eigen beeldvorming over en attitude ten opzichte van bepaalde (religieuze en culturele) achtergronden en gebruiken en het effect van deze beeldvorming en attitudes op het eigen handelen.

Voor het vormgeven van deze professionalisering rondom deze thema's zou er aangehaakt kunnen worden op de inzichten uit het onderzoek naar cultuursensitiviteit wat recent bij een van de kinderopvang partners gerealiseerd is en waaruit, zoals uit een verkennend gesprek blijkt, vergelijkbare punten naar voren gekomen zijn. Ook daar waar het gaat om het samenbrengen, bundelen, onderbouwen en verspreiden van kennis en professionalisering zou het Expertisecentrum nieuwkomers een coördinerende rol kunnen spelen.

Faciliteer kennis- tools en ervaring uitwisseling tussen instanties en professionals onderling

Uit het onderzoek blijkt dat professionals en (onderwijs)instellingen soms heel verschillend met bepaalde zaken omgaan. Concrete voorbeelden daarvan zijn differentiatie in het onderwijs op specifieke behoeften en niveaus en, zoals hierboven besproken, de omgang met meertaligheid: uit een aantal interviews en focusgroepen bleek dat er in het onderwijs al heel goed werd ingespeeld op verschillen in onderwijsbehoeften van individuele leerlingen terwijl differentiatie volgens jonge nieuwkomers en hun ouders in andere gevallen nog een aandachtspunt was. Ook gaven een paar jongeren aan dat zij van hun docent wel hun thuistaal of het Engels mogen gebruiken, terwijl er in andere klassen strenge regels leken te gelden en er expliciet werd aangegeven dat jongeren alleen Nederlands mochten praten omdat dat het beste zou zijn voor hun ontwikkeling. Om dergelijke verschillen en onduidelijkheden te voorkomen en ervoor te zorgen dat in al het onderwijs-, opvang-, en zorgaanbod praktijken en handelen op zo'n manier vormgegeven wordt dat jonge nieuwkomers zich optimaal kunnen ontwikkelen, zou het wenselijk zijn als er meer

kennis-, tools en ervaring uitwisseling plaatsvindt tussen professionals. Er is binnen het onderwijs, de opvang en de zorg in Haarlemmermeer inmiddels al veel praktijkkennis ontwikkeld en ervaring opgedaan met aanbod voor jonge nieuwkomers. Deze opgedane kennis en ervaring kan echter meer worden uitgewisseld onderling.

Toets bestaande kennis, tools en ervaring aan laatste wetenschappelijke kennis en zorg voor professionalisering

Zoals hierboven besproken, is er binnen het onderwijs, de opvang en de zorg in Haarlemmermeer inmiddels al veel praktijkkennis ontwikkeld en ervaring opgedaan met aanbod voor jonge nieuwkomers. Deze opgedane kennis, ontwikkelde tools en ervaring kunnen meer benut worden in het verder vormgeven van het aanbod voor jonge nieuwkomers. Om zeker te weten dat praktijken en tools ook echt bijdragen aan het zo optimaal mogelijk creëren van ontwikkelingskansen voor jonge nieuwkomers is het daarbij echter belangrijk dat de ontwikkelde praktijkkennis en tools ook continu getoetst worden aan de laatste inzichten uit wetenschappelijk onderzoek naar 'wat werkt'. Om actuele wetenschappelijke kennis te benutten kan gebruik gemaakt worden van externe expertise, zoals bijvoorbeeld toegankelijk via Lowan⁴ of de NRO kennisrotonde⁵. Het Expertisecentrum nieuwkomers Haarlemmermeer zou een rol kunnen spelen in het samenbrengen van deze wetenschappelijke kennis. Zij zouden het ook kunnen vertalen naar de Haarlemmermeerse context.

Concreet zouden de werk- en 'high-tea'-bijeenkomsten zoals georganiseerd in schooljaar 2022-2023 voorgezet kunnen worden. In de bijeenkomsten zou, naast ontmoeting tussen professionals, professionalisering en het delen van inzichten uit onderzoek rondom specifieke thema's als meertaligheid, cultuursensitiviteit en inclusief onderwijs een centrale plek kunnen krijgen. Voor het

4 [LOWAN](#)

5 [Antwoorden op onderwijsvragen | Kennisrotonde](#)

delen van inzichten uit onderzoek zouden externe experts gevraagd kunnen worden hun kennis te delen. Vervolgens zou er ruimte gecreëerd kunnen worden voor het delen van kennis, ervaring en ontwikkelde aanpakken en het gezamenlijk aanscherpen, aanvullen en herzien daarvan.

Gezien jonge nieuwkomers niet alleen terecht komen in speciale schakeltaalklassen en programma's, is het belangrijk dat uitnodigingen voor zulke (professionaliserings-)bijeenkomsten breed uitgezet worden. Zo kunnen ook professionals van andere scholen die (wellicht meer incidenteel) met nieuwkomers werken aansluiten en zich op deze manier blijven ontwikkelen op dit onderwerp.

Ontwikkel samen met partners in andere domeinen een aanbod buiten het reguliere schoolcurriculum waarin jonge nieuwkomers en andere bewoners van de gemeente elkaar kunnen ontmoeten en zich samen kunnen ontwikkelen

De jonge nieuwkomers en ouders die wij spraken waren allemaal heel blij en dankbaar om in Haarlemmermeer te zijn en uitten zich positief over verschillende aspecten van het leven in de gemeente. De jonge nieuwkomers en hun ouders willen zich allen graag verder ontwikkelen en meedoen aan de Haarlemmermeerse samenleving. Een deel van de jongeren maakt zich echter zorgen over hun ontwikkeling. Van jongeren en ouders hoorden we dat ze graag meer zouden participeren in de Haarlemmermeerse samenleving. Naast meer contact en uitwisseling met Nederlandse leeftijdsgenoten en mensen die al langer in de gemeente wonen, geven de jongeren aan behoefte te hebben aan meer (extra-curriculaire) bezigheden zoals sportactiviteiten, muziek- of tekenles. Deze bezigheden en meer contact met Nederlandse peers zou hen helpen zich nog beter thuis te voelen en bovendien hun Nederlandse taalontwikkeling stimuleren. Zowel jongeren als ouders gaven aan weinig tot geen informatie te hebben over mogelijkheden wat dit betreft. Het ontwikkelen van een extra-curriculair aanbod waarin jonge nieuwkomers en andere bewoners van de gemeente elkaar kunnen ontmoeten en zich samen kunnen ontwikkelen zou een mooi antwoord kunnen zijn op bovengenoemde behoeften. Voorwaarde

daarbij is wel dat het aanbod voor minder kapitaalkrachtige gezinnen en jongeren gratis of tegen gereduceerd tarief aangeboden wordt. Ook zou over (financiering van) vervoer naar de activiteiten nagedacht moeten worden. Over dit aanbod zouden alle nieuwkomersgezinnen via het Expertisecentrum nieuwkomers Haarlemmermeer geïnformeerd kunnen worden, naast de informatie die zij al hierover krijgen via school en andere instanties.

Conclusies en aanbevelingen op het niveau van het Expertisecentrum

Breng informatie samen en deel dit actief met jonge nieuwkomers (gezinnen)

Uit de verhalen van de jonge nieuwkomers en hun gezinnen komt naar voren dat zij allemaal sterk behoefte hebben aan meer informatie. Informatie over het onderwijssysteem, onderwijsaanbod en procedures, financiering van zorg, opvangaanbod en mogelijke financiering daarvan, maar ook informatie over andere voorzieningen (zoals bijvoorbeeld de bibliotheek, zwembad) en zaken zoals (hierboven al besproken) extra-curriculaire activiteiten.

Ook huisvesting blijkt een thema waar nieuwkomersgezinnen graag meer informatie over zouden ontvangen. Hiernaast is er ook behoefte aan meer algemene informatie over rechten (zoals bijvoorbeeld kinderbijslag), regels en gewoonten en financiële ondersteuningsmogelijkheden. De jonge nieuwkomers en hun gezinnen blijken soms zo weinig zicht te hebben op het aanbod, dat zij hier ook weinig concrete vragen over hebben. Uit de verhalen blijkt dat wanneer zij eenmaal horen over bepaalde mogelijkheden, aanbod, rechten of plichten, zij zich pas beseffen dat ze informatie hebben gemist. Bovendien, zo kwam naar voren in de interviews en focusgroepen, weten de jonge nieuwkomers en hun gezinnen vaak niet waar ze terecht kunnen met bepaalde vragen als ze die wel hebben.

Uit de resultaten van dit onderzoek komt bovendien naar voren dat informatie nu vaak nog 'toevallig' tot de gezinnen en jongeren komt. Hiermee is het wel of niet weten van bepaalde zaken met name afhankelijk van de kringen waarin de ouders/ verzorgers en jongeren zich bewegen. Uit de interviews en

focusgroepen blijkt dat de informatie die nieuwkomers hebben, door hen allemaal op verschillende manieren vergaard is. Uit een aantal interviews bleek dat de school de voornaamste bron van informatie was. Verder maken we uit de resultaten op dat het meer of minder toegang hebben tot informatie sterk afhankelijk is van 1) de situatie waarin het gezin en de jongere zich bevindt, 2) de wegen via welke zij naar Nederland zijn gekomen, 3) of ze hier wel of niet al mensen kennen, 4) of ze wel of geen Engels of al Nederlands spreken; en, 5) of er iemand in het gezin is die via werk een connectie met de Nederlandse samenleving heeft. Naast eventuele bekenden, de werkgever of collega's, zijn internet en google vaak gebruikte bronnen voor informatie. Dit maakt dat nieuwkomers in verschillende situaties met verschillende informatiebronnen te maken hebben en dus over meer of minder en soms verschillende informatie beschikken.

Deze ongelijkheid in toegang tot en beschikken over informatie is niet wenselijk, gezien deze al bestaande ongelijkheid kan versterken. Het gaat dan bijvoorbeeld om ongelijkheid tussen jonge nieuwkomers van wie de ouders hoger opgeleid zijn en jonge nieuwkomers van wie de ouders minder hoog opgeleid zijn. De ongelijkheid in (toegang tot) informatie kan ervoor zorgen dat jonge mensen die opgroeien in verschillende situaties geen gelijke kansen krijgen om zich optimaal te ontwikkelen. Hiernaast kan de soms sterke afhankelijkheid van (nieuwe) contacten als informatiebron (zoals bijvoorbeeld een werkgever) gezinnen en jongeren in een kwetsbare positie plaatsen, vooral als het minder kapitaalkrachtige gezinnen betreft, alleenstaande nieuwkomers en/of gezinnen met verder weinig netwerk en socialiseringsmogelijkheden. Bovendien kan de steekte afhankelijkheid van het eigen netwerk voor het beschikken van informatie ervoor zorgen dat er ongelijkheid in ontwikkelkansen en onderlinge afhankelijkheid ontstaat tussen leden van het gezin. In de gezinnen die wij spraken waar maar één van de ouders werkzaam was, was dat altijd de vader. Als het werk of de werkgever van de vader de voornaamste connectie naar de Nederlandse samenleving is, kan dat ervoor zorgen dat vrouwen uit het gezin geïsoleerd raken en hun eigen ontwikkeling in de Nederlandse/Haarlemmermeerse samenleving niet of in mindere mate kunnen vormgeven.

Op basis van bovenstaande bevelen wij dan ook aan dat het Expertisecentrum nieuwkomers Haarlemmermeer een centraal coördinerende rol op zich neemt als het gaat om het verzamelen, bundelen en inzichtelijk delen van informatie richting nieuwkomers en hun gezinnen. Ten eerste zou al het onderwijs-opvang en zorgaanbod inzichtelijk in kaart gebracht moeten worden zodat ouders/ verzorgers, afhankelijk van de leeftijd(en) van hun kind(eren) kunnen kijken wat op hen van toepassing is. Daarnaast zou het Expertisecentrum nieuwkomers Haarlemmermeer ook informatie over andere voorzieningen (zoals bijvoorbeeld de bibliotheek en zwembad) en zaken en extra-curriculaire activiteiten in kaart kunnen brengen en delen. Omdat nieuwkomers (gezinnen) aangeven geen zicht te hebben op bij wie ze voor welke informatie moeten zijn, is een actieve rol vanuit het centrum richting mensen die de gemeente nieuw binnenkomen gewenst.

Naast dat het verzamelen en bundelen van informatie door het Expertisecentrum voor nieuwkomers (gezinnen) wenselijk is, biedt deze bundeling van informatie ook uitkomst voor professionals uit onderwijs, opvang en zorg wanneer nieuwkomers (gezinnen) met concrete vragen bij hen komen. Professionals kunnen de informatie gebruiken en de gezinnen voor meer informatie doorverwijzen naar het Expertisecentrum nieuwkomers Haarlemmermeer.

Om het bundelen van informatie verder inhoud en vorm te geven zou gekeken kunnen worden naar hoe dit door meerdere (internationale) bedrijven en ('expat') bureaus en websites al gedaan wordt voor (vaak hoger opgeleide) mensen die hier vanwege werk naar toe komen. Hiernaast bestaan er al verschillende initiatieven en concretere ideeën onder nieuwkomers zelf rondom het verzamelen en vertalen van informatie voor landgenoten die naar Nederland of specifiek Haarlemmermeer komen. Het advies is dan ook om nieuwkomers bij het verder uitwerken van de 'informatiefunctie' te betrekken. Mogelijk kunnen een aantal (oudere) nieuwkomers een rol krijgen in het Expertisecentrum nieuwkomers Haarlemmermeer.

Stel een gezinscontactpersoon aan bij het Expertisecentrum nieuwkomers Haarlemmermeer

Gezien uit de onderzoeksbevindingen blijkt dat nieuwkomers (gezinnen), onder andere vanwege verschillen in migratieaanleiding, situatie (verblijfsstatus, meer, minder of geen netwerk, al dan niet werkend) en achtergrond (onder andere taal, opleiding, sociaal-economische achtergrond) verschillende behoeftes hebben aan aanbod en informatie, is het advies om in het Expertisecentrum nieuwkomers Haarlemmermeer een gezinscontactpersoon aan te stellen. Deze persoon doet de intake waarin de specifieke situatie en behoeften van de nieuwkomers (gezinnen) in kaart gebracht worden. Het gaat dan onder andere om aspecten als: gezinssamenstelling, migratiegeschiedenis, migratieaanleiding, onderwijsloopbaan gezinsleden, arbeidssituatie en wensen gezinsleden, netwerk, financiële situatie en huisvesting.

De contactpersoon heeft zicht op het aanbod en instanties, helpt gezinnen verder, helpt bij plaatsing en toeleiding naar onderwijs en opvang en, waar van toepassing, doorverwijzing naar zorg. Deze professional blijft contactpersoon tot wanneer het nieuwkomersgezin aangeeft daar geen behoefte meer aan te hebben. Kortom, ook na een intake blijft deze contactpersoon in gesprek met het gezin. In de interviews werd door meerdere nieuwkomersgezinnen aangegeven dat er, als je nieuw aankomt in een gemeente, veel op je afkomt en dat het wenselijk is dat informatie in fases gedoseerd gedeeld wordt en duidelijk gecommuniceerd wordt waar men terecht kan als er (over de tijd heen) aanvullende vragen zijn.

Maak van het Expertisecentrum een laagdrempelige plek, waar nieuwkomers ook kunnen netwerken en socialiseren

Zoals uit de resultaten blijkt, bestaat er onder de jonge nieuwkomers, maar ook onder hun ouders, behoefte aan meer sociaal contact en mogelijkheden tot socialisering. Het gaat dan om meer contact met andere (jonge) nieuwkomers, maar ook juist om meer contact met andere bewoners van gemeente Haarlemmermeer. Daarbij werd door meerdere respondenten aangegeven dat dit zou helpen in het leren van de Nederlandse taal en het vinden van de weg in de gemeente. Het zou dan ook mooi zijn als het Expertisecentrum nieuwkomers Haarlemmermeer tevens een ontmoetings- en socialisatie functie voor (jonge) nieuwkomers zou kunnen vervullen. Zo zouden ernaast informatieve ook informele activiteiten georganiseerd kunnen worden die aansprekend en toegankelijk zijn voor alle bewoners van Haarlemmermeer. Dit soort activiteiten zouden op of in verschillende laagdrempelige locaties zoals buurthuizen of andere informele plekken in de buurt of wijk georganiseerd kunnen worden, zodat op die manier buurt- en wijkgenoten elkaar ook meer kunnen ontmoeten. Hoewel niet expliciet ingebracht in de interviews of focusgroepen, bleek uit wat de respondenten vertelden over de situatie van nieuwkomersgezinnen vaak dat de moeder van het gezin de persoon was met de minste contacten en activiteiten buiten de deur. Bij het organiseren van activiteiten zou dus ook expliciet aan vrouwen en moeders gedacht kunnen worden.

Betrek ook de expertise en ideeën van nieuwkomers zelf bij het verder vorm en inhoud geven aan het Expertisecentrum

Zoals al naar voren kwam in de resultatensectie bestaan er onder nieuwkomers veel goede en ook heel concrete ideeën over hoe knelpunten waar zij zelf tegenaan lopen of eerder tegenaan liepen verholpen kunnen worden. Het advies voor de verdere vormgeving van het Expertisecentrum nieuwkomers Haarlemmermeer is dan ook om die ervaring en ideeën een plek te geven en met (in eerste instantie de oudere) nieuwkomers de samenwerking aan te gaan. Naast dat dit tot effectieve aanpakken en insteek kan leiden, kan zulke samenwerking nieuwkomers gelijk ook een mogelijkheid bieden meer in contact te komen met andere mensen uit Haarlemmermeer, het Nederlands meer te oefenen en hun netwerk te vergroten. Voor ideeën hoe dit aan te pakken kan het Expertisecentrum putten uit inzichten onderzoek naar de inzet van sleutelpersonen (zie bijvoorbeeld: [Gruijter et al. 2020](#)).

Geef het Expertisecentrum ook een monitorings- en signaleringsfunctie

In bovenstaande punten worden al veel verschillende functies van het Expertisecentrum nieuwkomers Haarlemmermeer benoemd. Tot slot kan daaraan nog toegevoegd worden dat het centrum ook een monitorings- en signaleringsfunctie zou kunnen vervullen. Het centrum zou bijvoorbeeld via periodiek onderzoek breder de behoeften kunnen inventariseren van (jonge) nieuwkomers, maar ook van professionals die werken met deze nieuwe bewoners van de gemeente.

Daar waar het specifiek om onderwijs gaat zou het bovendien wenselijk zijn de onderwijsloopbaan van jonge nieuwkomers te monitoren. Naar welk vervolgonderwijs maken deze jongeren zoal de overstap? Welke patronen zijn daarin terug te vinden en hoe verhouden deze zich tot patronen die te zien zijn bij andere jonge bewoners van gemeente Haarlemmermeer? Ook wanneer jonge nieuwkomers vervolgstappen maken in het onderwijs kunnen er nieuwe knelpunten naar boven komen, waar zij mogelijk hulp en ondersteuning bij nodig hebben, zo blijkt bijvoorbeeld uit een rapport over nieuwkomers op het

mbo ([De Winter-Koçak, Yohannes & Razenberg, 2021](#)). Bij monitoring zou het wenselijk zijn ook in te zoomen op specifieke achtergrondkenmerken van jonge nieuwkomers als bijvoorbeeld land van herkomst, thuistaal, religieuze achtergrond en sociaaleconomische positie van het gezin. Wat is het beeld van onderwijsloopbanen dan? Zijn er jongeren met (een combinatie van) bepaalde achtergrondkenmerken die meer of vaker uitvallen, of relatief vaker doorstromen naar meer praktisch gerichte opleidingen? Ook binnen het domein van de jeugdhulp en zorg zijn zulke vragen interessant: welk percentage van de jonge nieuwkomers maakt gebruik van jeugdhulp en zorg? Wat zijn de aanleidingen? Hoe verlopen de trajecten? En wat zijn verschillen tussen jongeren met verschillende achtergrondkenmerken? Het periodiek in kaart brengen van dit soort zaken, en het delen van de uitkomsten met onderwijs-, opvang- en zorgprofessionals kan helpen in het aanscherpen van praktijken en het besef van de noodzaak daartoe. Bovendien kan het paraat hebben van data op deze domeinen nuttig zijn daar waar het Expertisecentrum nieuwkomers ook een signaleringsfunctie richting het rijk kan vervullen.

Blijf de werkzaamheden van het centrum toetsten en evalueren. Stel daarvoor een klankbordgroep in waarin zowel oudere als jonge nieuwkomers en professionals deelnemen

Ter afsluiting is het advies de werkzaamheden van het Expertisecentrum nieuwkomers Haarlemmermeer continu te blijven toetsten en evalueren. Hiervoor is het raadzaam een klankbordgroep aan te stellen waarin zowel oudere- als jonge nieuwkomers en professionals deelnemen.

5 Bronnen

Appel, R. & Kuiken, F. (2006) Nederlands als tweede taal. Geschiedenis van een jong vakgebied. In J. Coenen & M. Hoefnagel (red.) Symposium NT2 revisited. 25 jaar Nederlands als tweede taal: de stand van zaken. Cd-rom. Amsterdam: WAP.

Bell-Villada, G. H., Sichel, N., Eidse, F., & Orr, E. N. (2011). *Writing Out of Limbo: International Childhoods, Global Nomads and Third Culture Kids*. Cambridge Scholars Publishing.

Bisschop, P., Van Der Ven, K., Doeve, T., Petit, R., Elshof, D., Krijnen, E., & Van Stigt, A. (2022). *Nieuwkomers in het Primair en Voortgezet Onderwijs: Doelgroepenonderzoek. Eindrapportage*. SEO Economisch Onderzoek & Kohnstamm Instituut. <https://www.seo.nl/wp-content/uploads/2022/08/2022-56-Nieuwkomers-in-het-primair-en-voortgezet-onderwijs-2.pdf>

Blackmore, R., Gray, K. M., Boyle, J. A., Fazel, M., Ranasinha, S., Fitzgerald, G., Misso, M., & Gibson-Helm, M. (2020). Systematic review and meta-analysis: the prevalence of mental illness in child and adolescent refugees and asylum seekers. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 59(6), 705-714. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2019.11>

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2012, 23 oktober). *Migranten, vreemdelingen en vluchtelingen: begrippen op het terrein van asiel en buitenlandse migratie*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2012/43/migranten-vreemdelingen-en-vluchtelingen-begrippen-op-het-terrein-van-asiel-en-buitenlandse-migratie>

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2022a, 9 juni). *Bevolking; migratieachtergrond, generatie, lft, regio, 1 jan; 2010-2022*. CBS StatLine. <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84910NED/table?ts=1686213659928>

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). (2022b). *Integratie en Samenleven 2022*. https://www.cbs.nl/-/media/_pdf/2022/46/integratie-en-samenleven-2022.pdf

Coppens, L., Schneijderberg, M., & van Kregten, C. (2022). *Lesgeven aan getraumatiseerde kinderen; een praktisch handboek voor het basisonderwijs*. Uitgeverij SWP.

Cummins, J. (2000). *Language, power, and pedagogy: Bilingual children in the crossfire*. Multilingual Matters.

De Winter-Koçak, S., Yohannes, R. & Razenberg, I. (2021). *Statushouders in het mbo. Onderwijsroutes, struikelblokken en goede voorbeelden van ondersteuning*. Utrecht: Kennisplatform Inclusief Samenleven.

Felfe, C., Lechner, M., & Steinmayr, A. (2016). Sports and Child Development. *PLOS ONE*, 11(5), e0151729. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0151729>

Gemeente Haarlemmermeer (2022, 25 april). *Het is een hele puzzel*. <https://haarlemmermeergemeente.nl/het-is-een-hele-puzzel>

Gruijter, M. de., Kahmann, M, Yohannes, R., Razenberg, I. (2020) *De inzet van sleutelpersonen bij inburgering*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Günther-van der Meij, M., Duarte, J., & Coret-Bergstra, M. (2020). Meertalig voortgezet onderwijs voor iedereen. *Levende Talen Magazine*, 107(6), 16–20. Geraadpleegd van <https://lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/lm/article/view/2081>

Gustavson, D. E., Coleman, P. L., Iversen, J. R., Maes, H. H., Gordon, R. L., & Lense, M. D. (2021). Mental health and music engagement: review, framework, and guidelines for future studies. *Translational Psychiatry*, 11(1). <https://doi.org/10.1038/s41398-021-01483-8>

Hajer, M., & Spee, I. (2017). Ruimte voor nieuwe talenten: Keuzes rond nieuwkomers op de basisschool. Opgehaald van: [handreiking-ruimte-voor-nieuwe-talenten \(poraad.nl\)](https://poraad.nl) 2 februari 2023

Hoorntje, R. (2023, 14 april). *Leerlingenstop op zeker 13 middelbare scholen voor nieuwkomers*. NOS. <https://nos.nl/artikel/2471444-leerlingenstop-op-zeker-13-middelbare-scholen-voor-nieuwkomers>

Immigratie- en Naturalisatiedienst (2023, 4 april). *Alleenstaande minderjarige vreemdelingen*. IND. <https://ind.nl/nl/over-ons/achtergrondartikelen/alleenstaande-minderjarige-vreemdelingen>

Juchtmans, G., & Nicaise, I. (2014). *Kleur in mijn klas*. LannooCampus.

Lowan (Ondersteuning Onderwijs Nieuwkomer). (2022, 5 december). *Het nieuwkomersonderwijs onder grote druk - LOWAN*. <https://www.lowan.nl/vo/nieuws/het-nieuwkomersonderwijs-onder-grote-druk/>

McLellan, R., Galton, M., Steward, S., & Page, C. (2012). *The impact of creative initiatives on wellbeing: a literature review*. Creativity, Culture and Education. <http://old.creativitycultureeducation.org/wp-content/uploads/CCE-Literature-Review-Wellbeing-and-Creativity.pdf>

Ministerie van Algemene Zaken. (2023, 16 maart). *Cijfers opvang vluchtelingen uit Oekraïne in Nederland*. Opvang vluchtelingen uit Oekraïne. Rijksoverheid.nl. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/opvang-vluchtelingen-uit-oekraïne/cijfers-opvang-vluchtelingen-uit-oekraïne-in-nederland>

Pharos. (2022). *Handreiking kinderen met een vluchtachtergrond op school*. Praktische informatie en tips voor de begeleiding van vluchtelingenkinderen in het basisonderwijs. <https://www.pharos.nl/kennisbank/handreiking-kinderen-met-een-vluchtachtergrond-op-school>

Secretariaat Ministerraad, Ministerie van Algemene Zaken (2023). *Besluitenlijst Ministerraad*. Geraadpleegd op 1 mei 2023, van <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/vergaderstukken/2023/04/14/geanoteerde-besluitenlijst-ministerraad-14-april-2023/besluitenlijst-ministerraad-20230414.pdf>

Sinclair, M. (2006). Education in emergencies. In *Commonwealth Education Partnerships 2007* (pp. 52–56). Nexus Strategic Partnerships. <https://www.cedol.org/wp-content/uploads/2012/02/52-56-2007.pdf>

Soeterik, I., Hanna, F., & Öztemir, T. (2019). *Expliciete scholing rondom racisme: Een onderzoek naar emotionele en cognitieve ontwikkeling van toekomstige leerkrachten*. Zorg Primair, 2019(5), 29-32, opgehaald van [22Expliciete-scholing-rondom-racisme-22-Soeterik-Hanna-Oztemir-Zorg-primair-2019-p2-5-Achtergrond-document-Training-Inclusief-Onderwijs-Fawaka-WereldBurgerschap.pdf](https://www.fawaka.nl/wp-content/uploads/2019/05/22-Expliciete-scholing-rondom-racisme-22-Soeterik-Hanna-Oztemir-Zorg-primair-2019-p2-5-Achtergrond-document-Training-Inclusief-Onderwijs-Fawaka-WereldBurgerschap.pdf) (fawakaondernemersschool.nl) 26 juni 2023.

T'Gilde, J., & Volman, M. *Gebruik maken van de buitenschoolse kennisbronnen van leerlingen*. Praktijkboek. Research Institute Child Development and Education, Universiteit van Amsterdam / Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam, opgehaald van [Praktijkboek-Buitenschoolse-Kennisbronnen-LR.pdf](https://www.kohnstamminstituut.nl/wp-content/uploads/2023/06/Praktijkboek-Buitenschoolse-Kennisbronnen-LR.pdf) (kohnstamminstituut.nl), 26 juni 2023.

Thomas, T., & Lau, W. (2002). *Psychological well being of child and adolescent refugee and asylum seekers: Overview of major research findings of the past ten years*. Human Rights and Equal Opportunity Commission. <https://humanrights.gov.au/our-work/psychological-well-beingchild-and-adolescent-refugee-and-asylum>

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees) - The UN Refugee Agency. (2022, 16 juni). *Global Trends Report 2021*. <https://www.unhcr.org/media/40152>

Van Dijk, M., Leeuwestein, H., Kupers, E., & Boelhouwer, M. (2022). *Jonge vluchtelinglerlingen in het primair onderwijs: tweedetaalverwerving en welbevinden*. https://www.nro.nl/sites/nro/files/media-files/eindrapport_jonge_vluchtelinglerlingen_in_het_primair_onderwijs.pdf

Van Loenen, T., & de Haan, A. (2021). Welbevinden op school voor vluchtelingkinderen en andere nieuwkomers. Een inclusieve aanpak. Pharos. <https://www.pharos.nl/wp-content/uploads/2021/05/Rapport-Wellbevinden-nieuwkomerskinderen-Pharos-DEF.pdf>

VO-raad. (z.d.) [Vereniging van Scholen in het Voortgezet Onderwijs]. *Nationaal Programma Onderwijs*. <https://www.vo-raad.nl/onderwerpen/nationaal-programma-onderwijs/schoolanalyse-en-schoolprogramma>

Bijlage 1 Onderzoeksaanpak

Zoals reeds in de inleiding beschreven, gaat het hier om een kleinschalig verkennend kwalitatief onderzoek naar de opvang-, onderwijs-, (opvoedings) ondersteunings- en zorgbehoeften van jonge nieuwkomers in de gemeente Haarlemmermeer. Om de hoofd- en deelvragen te kunnen beantwoorden, zijn verschillende onderzoeksactiviteiten uitgevoerd. In deze en onderstaande bijlagen worden de uitgevoerde onderzoeksactiviteiten, de respondenten die betrokken zijn geweest bij het onderzoek, de toegepaste instrumenten en de methoden voor data verzameling en analyse nog kort nader toegelicht. Allereerst worden echter onze vertrekpunten beknopt besproken.

Vertrekpunten

In dit onderzoek zijn we vertrokken vanuit van een breed begrip van nieuwkomers. Namelijk: als personen die recent naar Nederland zijn gemigreerd. We zijn bewust niet vanuit vaststaande categorieën en (beleids-)termen vertrokken aan de hand waarvan mensen met een recent migratieverleden vaak worden ingedeeld zoals "kennismigrant", "gezinshereniger", "arbeidsmigrant" of "expat". In de praktijk zullen mensen die kort in Nederland zijn vaak niet aan één kenmerk voldoen. Een te strakke focus op al vaststaande categorieën kan een beperking zijn in het vinden of creëren van een passend aanbod. Het doel van dit onderzoek is juist te kijken naar verschillende achtergrondkenmerken die bij mensen in verschillende situaties, op verschillende manieren en in relatie tot verschillende behoeften en verschillend aanbod een rol kunnen spelen.

Dit onderzoek richt zich op jonge nieuwkomers in de leeftijd van 0-23 jaar en hun ouders/ verzorgers. Hierbinnen worden, aansluitend op de doelgroepindeling zoals opgenomen in de 'Notitie Input voor het herontwerp nieuwkomers', onder jonge nieuwkomers verschillende leeftijdsgroepen onderscheiden,

namelijk: 0-4 jaar, 4-6 jaar, 6-12 jaar, 12-16 jaar en 16-18 jaar. Aanvullend wordt ook de groep 18-23 jaar meegenomen in dit onderzoek.

We hebben zowel de kinderen, tieners, jongeren en jongvolwassenen en ouders/ verzorgers betrokken bij het beantwoorden van de onderzoeksvragen. We vinden het belangrijk om de stem van jonge nieuwkomers vertegenwoordigd te hebben in het onderzoek. Dat hebben we gedaan door kinderen (mogelijk samen met hun ouders/ verzorgers) en tieners en jongeren (vanaf 11 jaar) te interviewen. We bespraken welke knelpunten zij ervaren in het meedoen in Nederland, in opvang, onderwijs, opvoeding en begeleiding.

Onderzoeksactiviteit 1. Deskresearch

Om een eerste indruk te krijgen van de meer algemene behoeften van jonge nieuwkomers op het gebied van onderwijs, kinderopvang en zorg in Nederland, hebben we, in de vorm van een deskresearch, verschillende reeds bestaande onderzoeken bestudeerd en geanalyseerd. De uitkomsten van deze deskresearch zijn verwerkt in de inleiding en contextbeschrijving, eerder in deze rapportage opgenomen.

Onderzoeksactiviteit 2. Bijeenkomst met projectgroep & praktijkpartners

Op 14 februari heeft er een bijeenkomst plaatsgevonden waarin wij, als onderzoeksteam vanuit het Verwey-Jonker Instituut, met de projectgroep en praktijkpartners de uitkomsten van de deskresearch gedeeld hebben en in gesprek zijn gegaan over de huidige situatie in Haarlemmermeer. Deze inzichten hebben gediend als vertrekpunt voor het daadwerkelijke onderzoek dat we vervolgens hebben uitgevoerd.

Onderzoeksactiviteit 3. Interviews & focusgroepen

Aan de hand van vijf diepte-interviews met gezinnen met verschillende achtergronden en redenen voor migratie, is gepoogd beter inzicht te verkrijgen in de specifieke onderwijs-, (opvoedings)ondersteunings- en zorgbehoeften van jonge nieuwkomers in de gemeente Haarlemmermeer. We hebben geprobeerd jongeren en gezinnen te spreken met zo veel mogelijk verschillende achtergrondkenmerken zoals leeftijd, land van herkomst en reden voor migratie. Met hulp van verschillende partners uit de praktijk hebben we contact gelegd met een aantal gezinnen waarvan er uiteindelijk vijf voor het onderzoek geïnterviewd zijn. Hieronder vallen een moeder en zoon die vanwege oorlog in het thuisland naar Haarlemmermeer zijn gekomen, een gezin dat vanwege politieke redenen het land van herkomst is ontvlucht en drie gezinnen, zowel hoog- als laaggeschoold, die voor werkredenen naar Haarlemmermeer verhuisd zijn. Een beknopt overzicht van de meest relevante achtergrondkenmerken van de geïnterviewde gezinnen is opgenomen in Tabel 1, bijgevoegd als onderdeel van bijlage 6.4 Overzicht respondentenkenmerken. Alle interviews hebben bij de respondenten thuis, in Haarlemmermeer, plaatsgevonden. In een aantal gevallen, wanneer de respondenten de Nederlandse of Engelse taal niet voldoende beheersten, hebben we gewerkt met een online tolk. Mede vanwege de druk op het onderwijs en de zorg en de daardoor drukke agenda's van veel praktijkpartners, is het via ons netwerk niet gelukt om meer respondenten voor een interview te werven. Omdat het echter om een kleinschalig, verkennend onderzoek gaat, is het doel ook niet om een volledig en representatief beeld te schetsen van de ervaringen en behoeften van alle jonge nieuwkomers in de gemeente. De verkenning dient meer als leidraad voor toekomstig beleid, verder onderzoek of voor de invulling van het Expertisecentrum nieuwkomers Haarlemmermeer dat momenteel wordt opgezet door de gemeente en haar praktijkpartners. Als aanvulling op deze interviews zijn bovendien vier focusgroepen gehouden met zowel huidig als oud-leerlingen van de ISK Haarlemmermeer en deelnemers van het landingsprogramma. In totaal hebben we tijdens deze focusgroepen veertig jongeren gesproken over

hun ervaringen in Haarlemmermeer en de behoeften die er voor hen spelen rondom met name onderwijs. Ook de focusgroepen hebben plaatsgevonden met medewerking van contactpersonen uit het onderwijsveld in Haarlemmermeer. Tijdens deze focusgroepen hebben we gesproken met een aantal verschillende groepen. Een groep huidig leerlingen van de ISK Haarlemmermeer (onderdeel van het Hoofdvaartcollege) in de leeftijd van dertien tot en met zestien jaar oud, een groep oud ISK-leerlingen van zeventien tot en met twintig en twee groepen jongeren (van elf tot en met veertien en van vijftien tot en met achttien) die momenteel deelnemen aan het landingsprogramma in Rijsenhout. Deze laatstgenoemde groepen volgen (nog) geen onderwijs, maar worden via het bovengenoemde landingsprogramma eerst drie maanden geholpen om rustig te landen en sociaal-emotioneel sterker te worden voordat ze instromen in het schakel- of regulier (voortgezet) onderwijs. Het programma dient daarbij als een soort tussenvoorziening. Vrijwel alle deelnemers aan het landingsprogramma die wij gesproken hebben, kwamen uit Afghanistan, uitgezonderd van een enkele leerling uit Turkije of Colombia. De andere twee focusgroepen, gehouden op de ISK-locatie op het Hoofdvaartcollege, hebben wij gevoerd met jonge nieuwkomers met meer uiteenlopende achtergronden. Zij kwamen onder meer uit Syrië, Turkije, Spanje, Brazilië, Nepal, Kenia en Polen.

Net als in het geval van de interviews, is ook een vollediger overzicht van enkele van de achtergrondkenmerken van respectievelijk de ISK (oud-)leerlingen en deelnemers van het landingsprogramma opgenomen in twee tabellen. Deze kunnen opnieuw worden teruggevonden onder bijlage 6.4 Overzicht respondentenkenmerken. Voor de interviews en focusgroepen zijn topiclijsten opgesteld waarin de belangrijkste concepten en thema's zijn verwerkt die uit de literatuur en werkbijeenkomst naar voren kwamen. Er is hierbij onderscheid gemaakt tussen de domeinen onderwijs, kinderopvang en ondersteuning (zorg). Om echter eerst een meer algemeen beeld te schetsen van de context, evenals van de bredere ervaringen en behoeften van nieuwkomers in Haarlemmermeer, zijn ook meer inleidende vragen in de lijst opgenomen. Zowel de Nederlandse als Engelse variant van de topiclijst is bijgevoegd als

bijlage en terug te vinden onder 6.3 Topiclijsten. De gesprekken zijn, in wisselende samenstelling, gevoerd door de leden van het onderzoeksteam en een stagiair die op dat moment bij het Verwey-Jonker Instituut werkzaam was.

Onderzoeksactiviteit 4. Analyse & rapportage

Voor de analyse zijn de interviews en focusgroepen zoveel mogelijk letterlijk uitgewerkt en kwalitatief geanalyseerd met in het achterhoofd de onderzoeksvragen en relevante literatuur. Zo is er onder meer teruggekeken naar de deskresearch en de opbrengst van de werkbijeenkomst op 14 februari. Na het uitwerken van de interviews en focusgroepen, hebben we de belangrijkste overkoepelende thema's en patronen geïdentificeerd en geduid aan de hand van specifieke voorbeelden die uit de praktijk naar voren kwamen. De analyses zijn vervolgens gerapporteerd en vastgelegd in dit rapport.

Bijlage 2 Wervingsbrieven

In deze bijlage delen we de wervingsbrief die (online) onder praktijkpartners is verspreid om respondenten te werven voor het onderzoek.

Aan: Professionals in het (passend) onderwijs en de kinderopvang die werken met nieuwkomers

Betreft: Werving deelnemers onderzoek kansen voor jonge nieuwkomers

Beste lezer,

Recent is het onderzoek 'Kansen voor jonge nieuwkomers' gestart. In opdracht van de gemeente Haarlemmermeer, schoolbesturen primair- en voortgezet onderwijs, samenwerkingsverbanden primair- en voortgezet onderwijs, MBO en de kinderopvang doet het Verwey-Jonker Instituut onderzoek naar een passend onderwijs- en kinderopvangaanbod voor jonge nieuwkomers in gemeente Haarlemmermeer.

Om zicht te krijgen op wat een passend aanbod is worden jonge nieuwkomers (en hun ouders/ verzorgers) geïnterviewd. In de interviews vragen we naar de ervaringen met het (passend) onderwijs- en opvangaanbod. Ook vragen we naar mogelijk aanvullende behoeften, uitdagingen en belemmeringen. Op basis van de opgehaalde informatie wordt een rapport geschreven en advies richting de gemeente en de (passend) onderwijs- en kinderopvang partners geformuleerd. **Omdat u werkt met jonge nieuwkomers willen we u vragen of u ons kunt helpen met de werving van deelnemers.**

Naar wie zijn we op zoek?

In dit onderzoek richten we ons op nieuwkomers uit verschillende leeftijdsgroepen, namelijk:

- Nieuwkomers in de leeftijd van 0-4 jaar, 4-6 jaar, 6-12 jaar en 12-16 jaar. Voor dit onderzoek nemen we twee interviews per bovengenoemde leeftijdscategorie af (totaal 8 interviews). Gezien de leeftijd van deze jonge nieuwkomers interviewen we deze jonge nieuwkomers in principe samen met hun ouders/ verzorgers in een individueel interview. Ook hopen we zo inzicht te krijgen in het kind perspectief en dat van de ouder/verzorger. Deze interviews vinden bij voorkeur op locatie plaats, bijvoorbeeld bij mensen thuis of op een locatie voor kinderopvang of (passend) onderwijs.
- Nieuwkomers in de leeftijd van 16-18 jaar en 18-23 jaar.
- Voor dit onderzoek voeren we met beide leeftijdscategorieën één focusgroep met maximaal 4 deelnemers (totaal twee focusgroepen met acht deelnemers). De focusgroepen vinden op een locatie plaats die voor de jongeren makkelijk te bereiken is. Zo zou er bijvoorbeeld een focusgroep plaats kunnen vinden met een groep jongeren op een ISK locatie.

Onder nieuwkomers verstaan we alle personen die niet in Nederland geboren zijn, maar, om verschillende redenen, hierheen zijn gekomen met als doel voor langere tijd te blijven. De term nieuwkomers omvat dus bijvoorbeeld mensen die gevlucht zijn en nog wachten op een verblijfsvergunning, mensen die een verblijfsvergunning hebben en mensen die voor werk, studie of gezinshereniging naar Nederland gekomen zijn. Dit kunnen mensen van zowel binnen- als buiten de Europese unie zijn.

Goed om te weten:

- Alle informatie die gedeeld wordt, wordt anoniem verwerkt. Dat wil zeggen dat we niet naar persoonlijke kenmerken van deelnemers zullen verwijzen en uitspraken en gedeelde ervaringen niet te herleiden zullen zijn naar individuele personen.
- Ieder gezin of jongere ontvang voor deelname aan het onderzoek een cadeaubon ter waarde van 20 euro.
- De Interviews vinden plaats in Februari en Maart 2023.
- De voertalen tijdens de interviews zijn Nederlands en Engels. Indien nodig kan een tolk worden geregeld, zodat ook mensen, die nog minder goed Nederlands of Engels spreken aan het onderzoek mee kunnen doen.

Wat vragen we van u?

Uw organisatie werkt met jonge nieuwkomers. Daarom willen we u vragen of u onder de jonge nieuwkomers waarmee u werkt (of in het geval van nieuwkomer onder de 16 jaar hun ouders/ verzorgers) kunt inventariseren wie er mee zou willen doen aan dit onderzoek. Om uit te leggen waar het onderzoek over gaat en wat we precies vragen kan het tekstje helemaal onderaan dit bericht gebruikt worden. Als een persoon aangeeft bereid te zijn mee te werken aan dit onderzoek, dan vragen we u om de contact- en enkele achtergrondgegevens (leeftijd, geboorteland, verblijfsduur in Nederland, onderwijsrichting en taal) aan ons door te geven via [dit online formulier](#).

U komt ook bij het formulier door deze QR code te scannen met de camera van uw mobiele telefoon: [QR code]

Wij streven in dit onderzoek naar het bevragen van een zo divers mogelijke groep (denk bijv. aan verschillen in leeftijd, herkomstland, migratiereden) en vragen u dan ook hiermee rekening te houden bij het delen van de uitnodiging. Op basis van de aanmeldingen die wij binnenkrijgen zullen we gericht

een aantal jonge nieuwkomers (of in het geval van nieuwkomer onder de 16 jaar hun ouders/ verzorgers) benaderen voor deelname.

Wat heeft u en uw organisatie hier aan?

Tijdens het traject van dit onderzoek worden er twee bijeenkomsten georganiseerd waarin de bevindingen van het onderzoek gedeeld worden met de gemeente en de (passend) onderwijs- en kinderopvangpartners. U bent hierbij ook van harte uitgenodigd. Tijdens deze bijeenkomsten worden de al aanwezige ervaringen, kennis en visies van de praktijkpartners verzameld en is er ruimte voor het uitwisselen van kennis- en ervaring tussen de praktijkpartners uit de verschillende domeinen. Het samenbrengen van al deze kennis en ervaring vormt een aanzet voor herijken, doorontwikkelen en verder afstemmen van het (passend) onderwijs- en de kinderopvang voor jonge nieuwkomers. Aanmelden voor de bijeenkomst in februari kan via [deze link](#).

Mocht u nog vragen hebben over het onderzoek of het werven van de deelnemers, dan kunt u contact opnemen met Inti Soeterik van het Verwey-Jonker Instituut: isoeterik@verwey-jonker.nl

ONDERSTAANDE INFORMATIE KUNT U GEBRUIKEN BIJ HET INFORMEREN VAN POTENTIELE DEELNEMERS OVER HET ONDERZOEK

Werving deelnemers onderzoek kansen voor jonge nieuwkomers

Wat?

Het onderzoeksbureau Verwey-Jonker Instituut voert een onderzoek uit in opdracht van de gemeente Haarlemmermeer en (passend) onderwijs- en kinderopvang organisaties. Ook onze organisatie werkt mee aan dit onderzoek. De gemeente en de (passend) onderwijs- en kinderopvang organisaties willen graag het aanbod voor jonge mensen (0-23 jaar) die nog niet lang in Nederland zijn verbeteren. Hiervoor willen ze beter zicht krijgen op de ervaringen en behoeften van nieuwkomers in het onderwijs-, de opvang- en jeugdhulp.

Omdat jij tussen de 16 en 23 jaar oud bent en nog niet zo lang in Nederland woont,...

of

Omdat u de ouder of verzorger van een kind bent in de leeftijd van 0 tot 16 jaar dat nog niet zo lang in Nederland woont,...

vraagt het Verwey-Jonker Instituut of je/ u beschikbaar bent voor een interview. De onderzoekers horen graag over jouw/ uw ervaringen en behoeften.

Waar?

Het interview zal op een locatie in Haarlemmermeer plaatsvinden. Voor het afspreken van de datum en de precieze locatie nemen de onderzoekers contact met u op via de e-mail of telefoon.

Goed om te weten:

Alle informatie die je/u tijdens een interview deelt, wordt anoniem verwerkt. De onderzoekers zullen niet verwijzen naar naam en andere persoonlijke kenmerken van deelnemers. Uitspraken en gedeelde ervaringen zullen niet te herleiden zijn naar individuele personen.

- Ieder gezin of jongere ontvang voor deelname aan het onderzoek een cadeaubon ter waarde van 20 euro.
- De Interviews vinden plaats in Februari en Maart 2023.
- De voertalen tijdens de interviews zijn Nederlands en Engels. Indien nodig kan een tolk worden geregeld, zodat ook mensen, die nog minder goed Nederlands of Engels spreken aan het onderzoek mee kunnen doen.

Bijlage 3 Topiclijst interviews gezinnen

In deze bijlage delen we de topiclijst die gebruikt is voor de interviews met ouders/ verzorgers van jonge nieuwkomers. De topiclijst is gebruikt voor semi-structureerde interviews en dus als leidraad gebruikt, en niet als vast format. Er staan ook een aantal vragen in die specifiek gericht zijn aan de jonge nieuwkomers zelf. Deze zijn alleen gesteld als zij meededen aan het interview. Wij delen hier de Nederlandse versie van de topiclijst. Voor een aantal interviews is een naar het Engels vertaalde versie van de topiclijst gebruikt.

1. Start

- Wat is de (eerste) thuistaal? Worden er nog meer talen thuis gesproken?
- Begrijpen ouders/ verzorgers (een beetje) Nederlands? Spreken ze het (een beetje)?
- Begrijpen ouders/ verzorgers (een beetje) Engels? Spreken ze het (een beetje)?

2. Achtergrond en situatie jonge nieuwkomer en ouders/ verzorgers

- Uit hoeveel en welke personen bestaat het gezin? (ouders/ verzorgers, hoeveel kinderen, andere gezinsleden?)
- Wat is de leeftijd van het kind/ de kinderen?
- Wat is het herkomstland van het gezin?
- Wat is de migratieaanleiding van het gezin?
 - Waarom is het gezin naar Nederland gekomen?
- Hoe lang is het gezin in Nederland?
 - -Hebben ouders/ verzorgers een idee hoe lang ze in Nederland zullen blijven?
- Hoe gaat het? Hoe bevalt het het gezin hier in Haarlemmermeer?

- Zijn er dingen waar de ouders/ verzorgers tegenaanlopen bij het vormgeven van hun leven hier in Haarlemmermeer?
- Hoe gaat het in het gezin?
- Wat is de hoogst genoten opleiding kind (incl. onderwijsniveau dat deze nu volgt)
- Wat is de hoogst genoten opleiding vader/ verzorger 1 (incl. niveau dat deze nu evt. volgt)?
- Wat is de hoogst genoten opleiding moeder/ verzorger 2 (incl. niveau dat deze nu evt. volgt)?
- Werkt vader/ verzorger 1? Zo ja wat doet deze voor een werk?
- Werkt moeder/ verzorger 2? Zo ja wat doet deze voor een werk?

3. Onderwijs

- Gaat uw kind op dit moment naar school? Zo ja, welke school is dat? Naam
- In het geval van VO: welke richting volgt uw kind (vmbo, havo, vwo)?
- Heeft uw kind eerder in uw land van herkomst of in een ander land op school gezeten? Zo ja, hoe veel jaar en tot welke leeftijd?
- Hoe was de toegang tot onderwijs voor uw kind in Haarlemmermeer geregeld? Was dit vlot geregeld? En heeft u dat zelf geregeld of heeft iemand u daarbij geholpen?
- Als uw kind al overgang meegemaakt heeft binnen het Nederlandse onderwijssysteem (bijv. VVE-PO of PO-VO): Hoe verliep de overgang? Hoe heeft u dat ervaren?
- Kunt u vertellen hoe het gaat op school? Hoe voelt uw kind zich? Heeft uw kind zijn/haar/hen plek gevonden op school?
- Kunt u vertellen hoe uw kind presteert? Kan hij/haar/hen goed meekomen met de stof?
- Zijn er nog bepaalde dingen waar uw kind tegenaan loopt of liep in het onderwijs?
- Zo ja, waar loopt/ liep uw kind tegenaan?
 - Heeft u het idee dat er goed zicht is op het leerpotentieel van uw kind?

- Wordt uw kind voldoende ondersteund in zijn/haar/hen ontwikkeling in de Nederlandse taal?
- Is er op school ook ruimte voor het spreken van de moedertaal?
- Ontvangt uw kind voldoende sociaal-emotionele steun op school?
- Kunt u iets vertellen over de ondersteuning die uw kind op school ontvangt of eerder heeft ontvangen?
- Is er voldoende ondersteuning of hulp indien nodig?
- Waar en hoe zou het onderwijsaanbod nog passender gemaakt kunnen worden zodat uw kind zich optimaal kan ontwikkelen?
- Kunt u ons vertellen hoe u uw kind helpt met schoolwerk?
- Zijn er bepaalde dingen waar u daarbij tegenaan loopt?
- Zijn er nog bepaalde moeilijkheden of beperkingen waar u als ouder/ verzorger tegenaan loopt of liep in of rondom het onderwijs?
 - Zo ja, waar loopt of liep u tegenaan? Heeft u het idee dat er op school voldoende begrip is van uw situatie en achtergrond?
 - Heeft u het idee dat er op school voldoende ruimte is om in gesprek te gaan over verschil in visies op opvoeding en opgroeien?
 - Is er naar uw ervaring voldoende ondersteuning mogelijk in de communicatie met school?
 - Heeft u het gevoel dat u voldoende betrokken wordt bij het onderwijs/ de ontwikkeling van uw kind?
- Wat is er wat u betreft nodig om deze situatie te verbeteren? Van wie heeft u daarbij iets nodig?
- Heeft u het idee dat u voldoende informatie heeft over hoe het Nederlandse onderwijs in elkaar zit? (bijv. als het gaat om overstap PO VO). Zo nee; waar zou u nog behoefte aan hebben? (bijv. meer informatie/ kennisdeling)
- Kunt u vertellen welke behoefte of wensen u nog meer heeft m.b.t. onderwijs voor uw kind?
- Zijn er nog andere dingen die u wilt noemen waarover u tevreden bent in/ rondom het onderwijs?

***Evt. specifieke vragen die aan het kind/ de kinderen gesteld kunnen worden:**

- Hoe vind je het op school? Wat vind je het leuk op school?
- Wat zijn (nog meer) dingen die je leuk of goed vindt op school?
- Wat zijn dingen die je minder leuk of lastig vindt op school?
- Word je geholpen met/ ondersteund bij deze dingen die je minder leuk of lastig vindt op school? Hoe? Door wie?
- Wat zijn dingen die jij nog nodig zou hebben op school om je fijner te voelen en nog beter te kunnen leren

4. Kinderopvang (als van toepassing)

- Maakt u momenteel gebruik van kinderopvang of heeft u gebruik gemaakt van kinderopvang?
- *Als niet:* Waarom niet? Wat zijn uw overwegingen daarbij geweest? Heeft u zich geïnformeerd of bent u geïnformeerd over de mogelijkheden van kinderopvang?
- *Als wel:* Hoeveel dagen gaat of ging uw kind naar de kinderopvang?
- Kunt u vertellen waarom u voor kinderopvang voor uw kind heeft gekozen?
- Was toegang tot kinderopvang vlot geregeld?
- - Kunt u vertellen hoe het gaat op de opvang? Hoe voelt uw kind zich? Heeft uw kind zijn/haar/hen plek gevonden op de opvang?
- -Zijn er nog bepaalde dingen waar u of uw kind tegenaan loopt bij de kinderopvang?
- Zo ja, waar loopt uw kind tegenaan?
- Zo ja, wat is er wat u betreft nodig om deze situatie te verbeteren? Van wie heeft uw kind of u daarbij iets nodig?
 - Wordt uw kind voldoende ondersteund in zijn/haar/hen ontwikkeling in de Nederlandse taal?
 - Is er op de opvang ook ruimte voor het spreken van de moedertaal?
 - Ontvangt uw kind voldoende sociaal-emotionele steun op de opvang?
 - Heeft u het idee dat er op de opvang voldoende begrip is van uw situatie en achtergrond?
 - Heeft u het gevoel dat er voldoende de tijd wordt genomen voor de begeleiding van uw kind?

- Heeft u het gevoel dat u voldoende wordt betrokken bij de opvang van uw kind? Bent u op de hoogte van hoe het met uw kind gaat op de opvang?
- Is er naar uw ervaring voldoende ondersteuning mogelijk in de communicatie met de kinderopvang?
- Heeft u het idee dat er op de opvang voldoende ruimte is om in gesprekken te gaan over verschillende visies op opvoeding en opgroeien?
- Kunt u vertellen welke behoefte of wensen u nog meer heeft m.b.t. kinderopvang? Bijv.: Waar en hoe zou het aanbod nog passender gemaakt kunnen worden zodat uw kind zich optimaal kan ontwikkelen?
- Zijn er nog andere dingen die u wilt noemen waarover u tevreden bent in/ rondom kinderopvang?

5. Zorg/ ondersteuning (als van toepassing)

- Maakt uw gezin gebruik van hulpverlening? Of maakte uw gezin hier eerder gebruik van?
- Heeft u of uw kind op dit moment of in het verleden, naast contact met de school/ kinderopvang, contact (gehad) met andere instanties die uw kind ondersteunen in de ontwikkeling?
- *Als niet:* Is of was er wel behoefte aan ondersteuning? En waarom is/was er geen contact geweest?
- *Als wel:* Met wie/ welke instantie is of was er contact?
- Wat was de aanleiding? (wat was de sociale, emotionele of psychologische ontwikkelingsvraag?)
- Via welke weg is uw kind bij de betreffende instantie terecht gekomen?
- Was toegang tot deze ondersteuning snel/vlot geregeld?
- Kunt u vertellen hoe u en uw kind de geboden ondersteuning ervaart/ ervaarde?
- Hoe ervaart/ ervaarde u en uw kind het contact met de professionals?
- Heeft u het idee dat de geboden ondersteuning uw kind ten goede komt/ kwam? Waarom wel/niet?
- Zijn er nog bepaalde dingen waar u of uw kind tegenaan loopt/ liep bij deze ondersteuning?

- Zo ja, wat is/ was dat?
- Zo ja, wat is er wat u betreft nodig om deze situatie te verbeteren? Van wie heeft u daarbij iets nodig? (*in het genoten aanbod, maar kan ook bijv. gaan om toegang tot of beschikbaarheid van de zorg*)
 - Heeft u het idee dat u voldoende zicht heeft op hoe het Nederlandse zorgsysteem in elkaar zit?
 - Zo niet; waar zou u nog behoefte aan hebben?
 - Heeft u het idee dat er binnen de instanties voldoende begrip is van uw situatie en achtergrond?
 - Voelt uw kind/ u zich gezien en gehoord door de hulpverlener? Waarom/ wanneer wel/ niet?
 - Heeft u het gevoel dat u voldoende wordt betrokken bij de begeleiding van uw kind? Bent u op de hoogte van zijn/haar/hen ontwikkeling?
 - Is er naar uw ervaring voldoende ondersteuning mogelijk in de communicatie met zorgverleners/ondersteuners?
- Kunt u vertellen welke behoefte of wensen u nog meer heeft m.b.t. ondersteuning van uw kind buiten school/ opvang? Waar en hoe zou het aanbod bijv. nog passender gemaakt kunnen worden zodat uw kind zich optimaal kan ontwikkelen?
- Zijn er nog dingen die u wilt noemen waarover u tevreden bent in de ondersteuning van uw kind buiten school/ opvang?

Evt. specifieke vragen voor het kind:

- Hoe vind je het als je bij ... bent?
- Wat zijn dingen die je leuk of goed vindt?
- Heb jij het gevoel dat je goed geholpen wordt?
- Wat zijn dingen die je minder leuk of lastig vindt?
- Word je ondersteund bij deze dingen die je minder leuk of lastig vindt? Hoe? Door wie?
- Wat zijn dingen die jij nog nodig zou hebben om jou nog beter te ondersteunen?

Bijlage 4 Topiclijst focusgroep jongeren

In deze bijlage delen we de topiclijst die gebruikt is voor de focusgroepen met de jonge nieuwkomers. De topiclijst is gebruikt voor semigestructureerde focusgroepen en dus als leidraad gebruikt, en niet als vast format. Voor een paar focusgroepen is een naar het Engels vertaalde versie van de topiclijst gebruikt.

Stellingen (en onderliggende vragen om op door te pakken) voor focusgroep

- Het is leuk om hier (in Haarlemmermeer/ Hoofddorp) te wonen (doorvragen op waarom wel/ niet?)
- Toen ik in Haarlemmermeer kwam vond ik het moeilijk om mijn weg te vinden (doorvragen op waarom wel/ niet? 'weg vinden' is breed bedoeld..)
- De eerste dag op school hier was niet leuk (doorvragen op waarom wel/ niet?)
 - Was het lastig school te vinden? Hoe ging dat? Heeft iemand daarbij geholpen?
 - Heel anders dan school in geboorteland? Wat anders?
 - Hoe was het met de andere leerlingen? Ging contact maken goed/ snel? Voelde je je goed?
- Ik vind het moeilijk alle lesstof te volgen
 - Waarom? Waar ligt dat aan?
 - Wat vind je vooral moeilijk?
 - Is het hulp hierbij beschikbaar? Wil je die hulp?
- -Op school mag ik mijn moedertaal spreken
 - Hoe weet je dat? Is dat je verteld? als niet: wat vind je daarvan?
 - Was het fijner/ makkelijker geweest als dat wel kon? Wanneer? Waarbij?

- Ik heb hulp/ ondersteuning gekregen op school
 - Zo ja: waarbij? Hoe ging dat? Hoe was dat? Nog meer hulp/ ondersteuning nodig?
 - Zo nee: had je wel hulp/ ondersteuning willen krijgen? Waarbij?
- Op school is er begrip voor mijn situatie en achtergrond
 - Waar wel/ waar niet? Voorbeelden? Behoeften?
- Ik weet hoe het Nederlandse onderwijs in elkaar zit en wat mijn (vervolg) mogelijkheden zijn wat betreft school (en voor de oudere jongeren wellicht: werk).

Vragen, tot slot:

- Wat zou er op school nog meer gedaan kunnen worden om jou nog beter te kunnen laten leren en om je beter te laten voelen?
- Wat is er *buiten school* nog nodig om jou te ondersteunen in je ontwikkeling en het vinden van een plek in Haarlemmermeer/ Nederland? (denk aan: jeugdhulp/ zorg, maar ook vrijetijdsbesteding, activiteiten, sociale contacten, gemeenschap, misschien ook ondersteuning op andere vlakken van het gezin?)

Bijlage 5 Overzicht respondenten

In onderstaande tabellen geven we een beknopt overzicht van een aantal achtergrondkenmerken van de geïnterviewde gezinnen en jonge nieuwkomers.

Tabel 1. Beknopt overzicht achtergrondkenmerken geïnterviewde gezinnen

Respondent (gezin)	Leeftijd jongere(n)	Land van herkomst jonge nieuwkomer(s)	Migratie-status	Duur jongere(n) in Nederland (bij benadering)
R1	19, 18, 17, 15, 12 en 8	Turkije / Midden-Oosten	Politiekvluchteling	13 maanden
R2	11	Oekraïne / Oost-Europa	Oorlogsvluchteling	12 maanden
R3	11, 3	Spanje / Zuid-Europa	Arbeidsmigrant (laaggeschoold en laagbetaald werk)	10 maanden
R4	10 en 4	Roemenië / Oost-Europa	Arbeidsmigrant (hooggeschoold en hoogbetaald werk)	7 maanden
R5	5 en 1	Iran / Midden-Oosten	Arbeidsmigrant (hooggeschoold en hoogbetaald werk)	6 maanden

Tabel 2. Beknopt overzicht achtergrondkenmerken ISK-(oud)leerlingen

Respondent	Leeftijd	Land van herkomst	Migratie-status	Duur jongere in Nederland (bij benadering)
Huidige ISK-leerlingen				
R1	16	Syrië / Midden-Oosten	Oorlogsvluchteling	2 jaar
R2	13	Turkije / Midden-Oosten	Politievluchteling	2 jaar
R3	14	Syrië / Midden-Oosten	Oorlogsvluchteling	2 jaar
R4	13	Spanje / Zuid-Europa	Gezinshereniging	2 jaar
R5	14	Turkije / Midden-Oosten	Politievluchteling	2,5 jaar
Oud ISK-leerlingen				
R6	20	Brazilië	Gezinshereniging	3 jaar en 7 maanden
R7	18	Filipijnen	Arbeidsmigrant	2 jaar en 8 maanden
R8	17	Nepal	Arbeidsmigrant	3 jaar
R9	17	Kenia	Gezinshereniging	2,5 jaar
R10	19	Syrië	Oorlogsvluchteling	2,5 jaar
R11	17	Polen	Economisch vluchteling	3 jaar
R12	17	Turkije	Politievluchteling	3 jaar

Tabel 3. Beknopt overzicht achtergrondkenmerken jonge nieuwkomers van het landingsprogramma

Respondent	Leeftijd	Land van herkomst	Migratie-status	Duur jongere in Nederland (bij benadering)
Landingsprogramma				
R13	13	Afghanistan / Midden-Oosten	Oorlogsvluchteling	9 maanden
R14	13	Turkije / Midden-Oosten	Politiekvluchteling	9 maanden
R15 – R27	11 - 15	Afghanistan / Midden-Oosten	Oorlogsvluchteling	9 maanden
R28	17	Colombia / Zuid-Amerika	Politiekvluchteling	9 maanden
R29 – R40	15-18	Afghanistan / Midden-Oosten	Oorlogsvluchteling	9 maanden

COLOFON

Opdrachtgever	Gemeente Haarlemmermeer
Auteurs	Dr. I.M. Soeterink S. Boogaardt D.M.M.A. Yassine, MSc S. de Winter-Koçak, MSc
Foto omslag	123rf, Rawpixel, 81617428
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Giessenplein 59 C 3522 KE Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>

ISBN 978-94-6409-244-8

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, juli 2023.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.